

Spraakleer van het Westvlaamsch dialect

<https://hdl.handle.net/1874/235716>

Moltzer
Z. C. 40

SPRAAKLEER
VAN HET
WESTVLAAMSCH DIALECT

DOOR
J. VERCOUILLIE
Leeraar der Nederlandsche Taal

AAN HET
KONINKLIJK ATHENAEUM

TE
LUIK.

mm 12843

Moltzer
7. C. 40

SPRAAKLEER

VAN HET

WESTVLAAMSCH DIALECT

DOOR

J. VERCOULLIE

Leeraar der Nederlandsche Taal

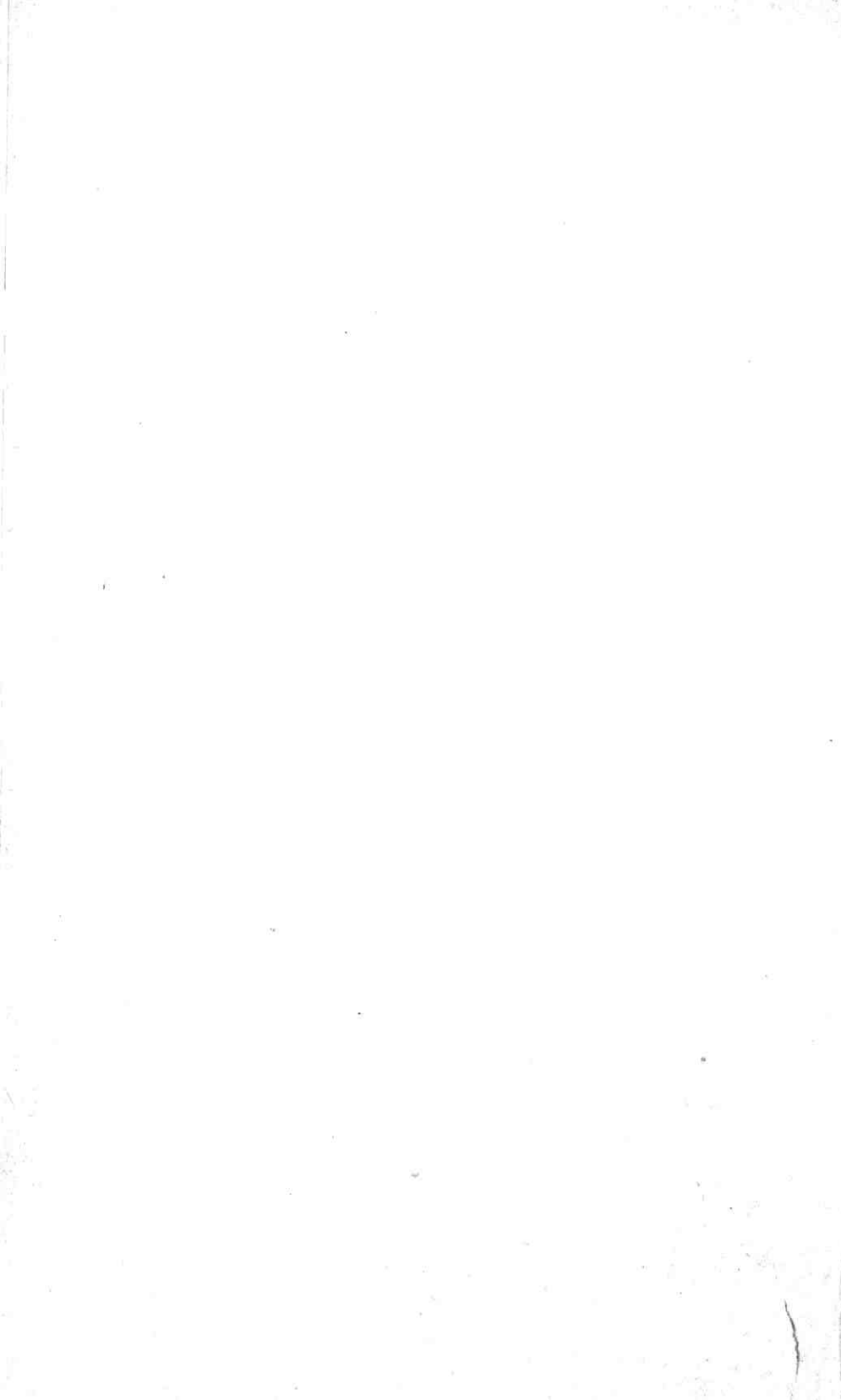
AAN HET

KONINKLIJK ATHENAEUM

TE

LUIK.

EERSTE HOOFDSTUK.

Inleiding.

§ 1. HET WESTVLAAMSCH.

„De West-Vlamingen, omtrent een millioen in getalle, wonen langs de zee, bewesten de Oost-Vlamingen aan de eene zijde, be-noorden de Franschen en de Walen aan de andere.

„De scheidslinie tusschen de West- en de Oost-Vlamingen loopt van de zee bij Sluis langs Lapscheure, S. Jooris, Ruisselede, Caneghem, Aarseele, Marckeghem, Wacken, tot aan Vive S. Baafs op de Leie; van daar klimt zij langs dezen stroom opwaarts voort door Harelbeke, Kortrijk, en Meenen, tot aan Wervick.

„De scheidslinie tusschen de West-Vlamingen en de Franschen met de Walen, loopt van de zee bij Grevelinge langs de A tot bij S. Omaars; van daar langs Renescheure, Boeseghem, Nieuw Berquin, Steenwerck, Ploegsteert, Waassen aan de Leie, en van daar met dezen stroom voort tot aan Wervick”

Het Westvlaamsch vervalt in drie onderdialekten, die „wegens den tongval of de stembuiging in de rede verschillen. De tongval immers is eentonig en zonder voois (zangerigheid) in 't Brugsche Vrije en in de Kasselrije van Kortrijk, zangerig en gezwind in Veurne-ambacht en 't Poperingsche, nog gezwinder maar een weinig verkept ¹⁾ verder in Fransch Vlaanderen. De hoofdbijzonderheid van 't dialekt van Veurne-Ambacht en 't Poperingsche tegenover de twee andere, is 't vervangen van 't voorvoegsel *ge* bij de deelw. door *è*, — en van het Franschvlaamsch dialekt, het uitspreken der *sch* als de Fransche *ch* ²⁾.

„Thans heeft het Westvlaamsch eene tamelijk rijke letterkunde,

¹⁾ Verkept spreken = spreken op een flauwzoet toontje, lijk verkepte kinderen doen. (*L. De Bo: Idioticon.*)

²⁾ Inleiding van De Bo's Westvlaamsch Idioticon.

De dichters en prozaschrijvers GUIDO GEZELLE (*Gedichten 'Kerkhofbloemen XXXIII Kleengedichtjes enz.*) L. DE BO (*Gedichten*), K. CALLEBERT (*Jan Onraedt, Paul en Isabelle*), AD. DUCLOS (*De oude kust van Vlaanderen, artikels in Rond den Heerd*) K. DE GHELDERE (*Jongelingsgedichten*), H. VERRIEST (*Leven en Dood in de Letterkunde*), gedichten in de *Vlaamsche Vlagge*), A. RODENBACH (*Eerste gedichten, artikels in de Vlaamsche Vlagge, get. Harold, Gudrun*), EM. LAUWERS (Vertaling van Shakespeare's *Julius Caesar*), V. HUYS (*Baekeland, Legendes van Sint Franciscus van Assizie*), J. SAMYN (*De Fransche Revolutie in Vlaanderen, Socialiste: en Christen*), J. DE CORTE (*Fabelen*), L. VAN HAECKE (*Sinte Godelieve van Ghistel, De Zeesterre, maandschrift*), VAN COILLIE (*Drij Verhalen in Rond den Heerd*), — al deze schrijvers dus, en andere nog, die in groote meerderheid tot de Westvlaamsche geestelijkheid behooren, hebben „voor hunne taal niet de algemeene Nederlandsche, maar het West-Vlaandersche dialect gekozen.” Dit is echter eene eigenaardigheid, waarmede niet iedereen kan instemmen. „Dat men de gewestelijke spraakvormen en zegswijzen in de algemeene taal eene matige plaats inruime, om deze meer lokale kleur te geven, is te wettigen; maar dat men uit liefde tot zijne engere geboortestreek ¹⁾ zich buiten den wijderen kring der taalverwanten sluit en stelselmatig liever het woord gebruikt, waarvan één man zich bedient, dan datgene, welk door tien verstaan wordt, is een dwaze niet te rechtvaardigen liefhebberij. ²⁾”

Daar kan men nog bij voegen dat, ingezien het min of meer groot verschil hetwelk van gemeente tot gemeente tusschen de plaatselijke tongvallen bestaat, bedoelde schrijvers eene algemeene Westvlaamsche boekentaal hebben moeten tot stand brengen, en dat de West-Vlaming, waar het letterkundig verkeer geldt, in alle geval zijne gesproken taal tegen eene schrijftaal moet verwisselen, hetgeen niet minder moeite kost, en veel minder nut meëbrengt, als die schrijftaal het Westvlaamsch is in plaats van het Nederlandsch.

Het gewichtigste voortbrengsel dier particularistische beweging is zeker het *Westvlaamsch Idioticon* van pastoor *De Bo*, dat, ofschoon er „die nötige wissenschaftliche Erkenntnis ³⁾” aan ontbreekt, onder uitsluitend lexicographisch opzicht, d. i. als woordenlijst en als

¹⁾ Het waarom dier „liefhebberij” is elders dan in een overdreven *esprit de clocher* te zoeken, maar hier niet te bespreken.

²⁾ Cfr. M. ROOSES: *Nieuw schetsenboek*, 260, 61.

³⁾ DR. FRANCK: *Zeitschr. f. Deutsches Alterthum* XII, 356.

woordverklaring, „voor de kennis onzer Nederlandsche taal van zeer groot gewicht is en voor die van het Middelnederl. ten eene male onmisbaar ¹.)

§ 2. DE PLAATS VAN HET WESTVLAAMSCH IN DE GESCHIEDENIS DER NEDERLANDSCHE TAAL.

Maerlants moedertaal was het Westvlaamsch (ende omdat ic Vlaamine ben), en de ontwikkeling der Vlaamsche gemeenten had van Vlaanderen een zetel van beschaving en letterkundig leven gemaakt. Ook in de toen reeds bestaande algemeene Dietsche boekenspraak (hen die dit Dietse sullen lesen) was het Westvlaamsch spraakgebruik het uitgangspunt voor de beschaafde spreek- en schrijftaal.

Omstreeks de helft der 15de eeuw, bij het begin der overgangperiode van het Middelnederl. tot het Nieuwnederl. heeft het Westvlaamsch opgehouden in de algemeene taal het overwicht te hebben; maar het is, met de taaiheid aan alle dialekten eigen, zich zelf zoo gelijk gebleven, dat een Westvlaming zonder voorbereidende studie den Reinaert, den Rijmbijbel, Wapene Martijn, enz. kan lezen: zeer weinig in onbruik geraakte woorden zal hij ontmoeten, en de phonologie met het spellingssysteem komt nog wonderjuist met den hedendaagschen tongval overeen.

De kennis van 't Westvlaamsch gesproken dialekt kan dus voor de studie van het Middelnederl. van groot nut, en in sommige gevallen zelfs onontbeerlijk zijn. Wij hopen, dat de volgende proeve eener Westvl. spraakleer een middel zal zijn om die kennis te vergemakkelijken. Zeker was dit een werk voor bevoegder dan wij, want de spraakleer is de zuster van het Woordenboek, en, — si parva magnis, — in hoeverre zal onze spraakleer haren ouderen broeder, het Idioticon van den Heer De Bo, waardig zijn!

Al wat in 't Idioticon tot de spraakkunst behoort, de voorbeelden niet altijd uitgesloten of veranderd, is er aan ontleend geworden. Wie met dit boek eenigszins bekend is, zal het gemakkelijk ontwaren. Ook hebben wij gemeend de aanduidingen dienaangaande te mogen achterwege laten, om den lezer niet te verhinderen „den Wald vor Bäumen zu sehen.”

---

¹) Hoogl. M. De Vries aan M. De Bo. — DR. FRANCK: *Zeitschr.* XII, 27 u. 356: Höchst wertvolles buch. — Das material ist höchst fleissig zusammen getragen u. sehr übersichtlich dargestellt. — Es ist für das mnl. von unschätzbarem werte.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Phonologie.

§ 1. KLINKERS.

I. *Opsomming der klanken:*

1. Korte en lange *a*, zuiver gesproken, als in 't Nederl.
2. " " " *ao*, waarvan de lange klinkt gelijk de overeenkomstige klank in 't Engelsch of in de Noordsche talen, en de korte gelijk de korte *o*. Niettegenstaande die overeenkomst in klank met *ö*, voelt iemand, die wat taalbewustzijn bezit, dat men hier werkelijk met eene gewijzigde *ä* te doen heeft: daarom zou ik *baolk* (= balk) schrijven in plaats van *bolck*; lange *ao* verbeelde men door *aaö* in gesloten, en *ao* in open lettergrepen.
3. Korte en doffe *e*, als in 't Nederl.
4. Zachte, harde en zware volkomen *e* (e^1 , e^2 , e^3).

De zachte luidt gelijk in 't Nederl.

De harde (scherplange) klinkt nagenoeg als een tweeklank, saamgesteld uit eene zachte *e* of *ie* met eene zeer korte doffe *e*, maar langs de kusten, en elders nog, bijv. te Ieper, heeft zij de waarde van *è* in *père*. De zware *e* = *è* in *père*; waar echter de harde reeds dien klank heeft, luidt zij nog heller, bijna als eene zeer scherp gerekte *a*.

5. Korte *i*, korte en lange *ie*, waarvan de korte *i* teenemaal klinkt als *e* in 't fr. *bec*, en de *ie* gelijk in *niet* en *bier*; op vele plaatsen hoort men duidelijk bij de lange *ie* hare twee bestanddeelen, *i* en *e*, afzonderlijk.
6. Korte, zachte en harde volkomen *o*, gewoonlijk gelijk in 't Nederl.

Nochtans staat de harde *o* in het grootere gedeelte van West-Vlaanderen in dezelfde verhouding tot de zachte, als de harde *e* tot de zachte.

7. Korte en lange *oe*, gelijk in *böek* en *böer*. Somwijlen wordt *öe* ook *oe-ë*, cfr. *ie*.
8. Korte gewijzigde, en korte zuiver *u*, waarvan de gewijzigde den klank heeft der doffe *e*, en de zuivere den klank van *u* in 't pronomen *u* of in 't fr. lidw. *du*.
9. *Eu*, *ui* en *ouw*, gelijk in 't Nederl.
10. *Aaoi* is de regelmatige plaatsvervanger van 't Nederl. *aaï*.
11. *Ei* heeft op vele plaatsen den klank der Duitsche *ei*, op meer nog den klank der Nederl. *ei*.
12. *Ooi* en *oei* klinken gelijk in 't Nederl., met die bijzonderheid dat de *o* in *ooi* hard klinkt, waar in de uitspraak een verschil tusschen zachte en harde *o* bestaat.
13. *Eeuw* en *ieuw* kunnen de *w* door *f* of *v* vervangen: *nief*, *nïeve* (nieuw).

II. *Verhouding der klanken tot de Nederlandsche:*

1. Korte *a*: a. is de gewone plaatsvervanger der Nederl. *ä*. Cfr. infra 2b en c, 3, 4, 5b, 9c en e.
  - b. vervangt ook de lange *a* in *aan*, *kaatsen*, *laatst* [a, eV]¹⁾ (last, lest)²⁾, *plaats*, *schaatsen*, en in *ja* als geen enklitisch pronomen volgt. cfr. Voornaamw.
  - c. verv. nog de lange *a*, indien zij gevolgd wordt van een dubbele konsonant, waarvan de eerste *k* of *p* is: *maaksel*, *aapje*.
  - d. verv. den korten klinker met de meêgaande *r* in *bersten*, *dorschen* [a, e], *korst*, *persen*, *versch* (bästen, dasschen, enz.)
  - e. verv. den klinker van: *ekster*, *berd*, *flesch*, *koffij*, *metsen* [a, eV], *oranje*, *trechter*, *soldaat* [ä, doffe e].
2. Lange *a*: a. gewone plaatsverv. de Nederl. lange *a*. Cfr. 1b en c, 4, 9b.
  - b. verv. de korte *a* in 't Imp. van *hebben*. cfr. Vervoeging.

¹⁾ Indien eene lettergreep verschillende klinkers kan hebben, worden zij tusschen [ ] opgegeven; eene S na een klinker, beduidt dat deze slechts op *sommige* plaatsen gebruikt wordt; is er geen teeken na een klinker, dan is hij door geheel 't Westvl. taalgebied gangbaar; eene V na een reeks klinkers beteekent dat ieder een *verschillend* grondgebied heeft.

²⁾ Waar het noodig is wordt de uitspraak of de vertaling van 't Westvl. woord tusschen ( ) aangeduid.

- c. verv. de korte *a* in 't enkelv. aller sterke Imp. die lange *a* in 't meerv. hebben: *ik naam, wij namen*.
- d. verv. *oe* in *noemen*.
3. Korte *ao*: a. plaatsverv. eener Nederl. korte *a*, waarop *l* volgt: *baolk, aolmenak, baollingschap*. — In de volgende woorden blijft de zuivere *ä*: *dal, gal, geschal, getal, knal, stal* [ä, ao], *zal; galm, schalm, talm; halt, kalle*.
- b. verv. den klinker in *twaalf, almoes, zacht*, en in *af* met al zijne samenstellingen, uitgenomen *afgod*.
4. Lange *ao*: a. is op vele plaatsen de regelmatige klank der *a* die van natuur lang is; elders is zij uitsluitend de klank van ieder lange *a* waarop *d, t, s, z, j, l, n* of *r* volgt. — Cfr. infra Diminut., bij de Etymologie: *maatje* (mätje) van *maat* (maaot).
- b. verv. den klinker in *arm, hals, eend* (aaonde).
5. Korte *e*: a. is de Nederl. korte *e*. Cfr. 9d en e, 10b, 11c.
- b. verv. de korte *a* in: *stap; bladder, gehad* (ged), *glad, bekladst; dak, lak* [e S, a], *smak, slak, vracht; star, war, arg, park, zark, varken; darm, zwarm, erbarmen, karnemelk* (kerremelk), *scharp, knarsen; hart, part, smart, tarten, dartel; tarwe* (terve), *gras* [a, e S] (gers, ges, gas).
- c. verv. de korte *i* in: *ribbe, slip* [i, e S]; *lid* (let, meerv. letten), *smid* [i, e S]; *blik, strik, likken, pikken, pikkel, spikkelen* (spechelen), *uitrichten; kil* (waterdiepte tusschen twee zandbanken), *klimmen, timmeren* [e, u V]; *blind, print, splinter; schitteren; mis* (messe, het misoffer), en de achtervoegsels *is* en *nis* (esse, nesse)
- d. verv. den klinker in: *dorschen* [a, e], *gewoonte* [e, eu], *rund, heilig* (hellig, hillig V) *vaandel* [aao, e].
6. Doffe *e*: is de klank van de vocalen die in 't Nederl. dof uitgesproken worden, dus niet alleen der eigenlijke doffe *e*, maar ook der *i* in den uitg. *ig*, in 't prefix *mis* vóór een klinker of *h*, en in *misschien* en *avond*, verder in: *almanak, soldaat* [doffe *e* of *ä*], *waarachtig*.
7. Zachte *e*: a. is teenemaal de Nederl. zachte *e*. cfr. 9a, 10c.
- b. verv. den klank in: *pel, kreupel* [e', en S, o S], *sneuwelen*.

- c. de woorden *leunen*, *spiegel* en *tichel* of *tegel* komen slechts onder den vorm *lenen*, *spegel* en *tegel* voor.
8. Harde *e*: a. is de Nederl. harde *e*.
 b. verv. de zachte *e* in *degene* [e², ʏ, ø, ɔ S, ü, eu S].
 c. verv. de *ei* wanneer *d*, *t*, *g*, *k*, *l*, *m* of *n* volgt: *bedreigen*, *klein*. -- Uitgenomen zijn de achterv. *ein* (ing), *eit*, *heid* (ook in 't meerv. heiden op vele plaatsen), en de woorden: *feit*, *meid*, *zeide*, *weide*, *heide* [e², ei], *beide* (de samentrekkingen *bei* en *wei* luiden *bee* en *wee*). — Op sommige plaatsen vervangt de harde *e* regelmatig de *ei*.
 d. verv. den klinker in: *emmer*, *kit* (keete), *laag* (niet hoog), *ladder* (leere).
9. Zware *e*: a. is de klank der zachte *e* vóór *r*; ook in *greten* en *treten* (schimpen).
 b. verv. de lange *a* in: *haard*, *paard*, *waard*, *zwaard*, *staart*; *gaarn*, *lantaarn*; *kaars* (ke³se), *laars* (le³ze), *paars* (pe³s); *aarde*, *aanvaarden*; *blaten*, *kakelen*, *kwaken*.
 c. verv. de korte *a* in: *karnen* (ke³ren); *dwaars*, *pars*, *wars*, *garst* (ge³ste); *volharden*.
 d. verv. de korte *e* vóór *r* in: *herder* en *kers* (ke³ze).
 e. verv. langs de kusten de korte *e* vóór *l* in: *helpen*, *schelpen*, *elf*, *zelf*, *helft*, *delven*; *geld*, *helder*, *kelder*, *elders*, *smelten*; *Belg*, *zweigen*, *elk*, *melk*, *wel*, *welk* (pron., we³lk, wilk, wuk V), *welken* (verbum). — Te Brugge en elders nog wordt die *e* vervangen door de korte *a*.
 f. verv. den klinker van het aan 't Fransch ontleende suffix *ette*: *babbele³te*.
10. Korte *i*: a. is de gewone klank der Nederl. korte *i*. Cfr. 5c, 11d en e, 17c.
 b. verv. de korte *e* in: *gesp*, *kelk* [e, i V], *lel*, *met*, *nesch* [e, i V], *slecht*, *spel*, *stengel*, *streng*, *tenten*, *vent*, *wenschen*; — somwijlen ook in *mensch*.
 c. verv. de lange *e* in: *beetje*, *klepel* (klippel, knibbel), *kreeft*, *netel*, *schelen*, *schreefje*, *vezelen*, *vreemd*, en waar zij gevolgd wordt door *k* op *p* met een andere konsonant.
 d. verv. de korte *u* in: *dubben*, *dun*, *kruk*, *put*, *rug*,

rups, stuk, zulle (dorpel).

e. verv. den klinker in: *op* [o, ü, ɪ V], *top*, *schoppen* [ü, ø]; *heilig* [ë, ɪ], *dweil*, *zeil* (de Infin. *dweilen* en *zeilen* luiden *dwiljen*, *ziljen*); het voegw. *gelijk* (comme), en het suffix *lijk*.

f. is de klank van *ei* in het suffix *ein*.

11. Korte *ie*: a. is de klank der Nederl. *ij*. Cfr. I8c).

b. is de klank der Nederl. *ie* in de volgende gevallen:
 α in de woorden: *biecht*, *diepte*, *ieder*, *gedieschen* (souffrir), *klied*, *kniezen*, *piek*, *potieze*, *triep*, *triestig*, en het negatium *nie* (ne...pas).

β in de achterv. *iek* en *iet*: *Israëliet*.¹⁾

γ in de klankverbindingen: *ieks*, *iekt*, *ietje* (uitgen. *rietje*), *iefje* (uitgen. *liefsje*), *iendje* (uitgen. *vriendje*.)

c. verv. de korte *e* in: *brenge*, *engel*, *Engelsch*, *mengen*, *zwengel*; *denken*, *enkel*, *schenkel*, *schenken*, *wenken*.

d. is de klank der korte *i* in: *begrip*, *gebit*, *dissel*, *kapittel*; *zin* in adverbiale samenstellingen: als *geenszins*; de suffixen *ist*, *ing*, *ling*, *ik*, *rik*; de door verdubbeling gevormde woorden die den herhaalden stam eerst met *i*-ablaut, dan met *a*-klank vertoonen: *mikmak*, *kipkap*

e. is nog de klank der korte *i* vóór *n* met muta, ten ware de muta niet tot den stam behoorde, dus in *kind*, niet in *bemind*. Uitgenomen zijn: *blind* (blend), *frinze* (aardbezie), *ginds* (gins, guns), *inkt* (inte), *lint*.

f. verv. den klinker van *vroed* in *vroedvrouw* (vrië-vrouwe) en van *kuit* en *huiveren*.

12. Lange *ie*: a. is, buiten de bij 11b aangegeveve gevallen, de klank der Nederl. *ie*.

b. verv. *ij* in 't achterv. *ij*; in *bij* (gekorven dier), *tij*, in *ij* als samentrekking van *ijde*, *bliv* (blijde), en in de vormen met *ij* van de werkw. *lijden*,

¹⁾ M. De Bo wil *muzijk*, *katholijk*, *potijze*, enz. schrijven, omdat volgens hem *ie* in 't Westvl. nooit een korten klank kan hebben: dan moet hij ook *bijcht*, *brijfsje*, *Israëlijt* spellen, en een middel vinden om door 't schrift den korten *oe*-klank in *droef* van den langen in *broeder* te onderscheiden.

rijden, snijden, strijden, vrijen (liën, riën, sniën, striën, vriën; ik vriën, vriëde, gevriëd).

c. verv. den klinker in: *streep; duur, stuur, vuur; beduiden*.

13. Korte *o*: a. is de klank der Nederl. korte *o* Cfr. 15c en d, 17d,

b. verv. de lange *o* in: *droogte, hoogte; gootje, grootje. pootje, schootje, tootje* (bekje) *oordje, poortje; toren* (torre), *geboorte, komen, woord* [ō, ō s], en in de klankverbingen *ookt, oopt, oorts* (uitgespr. ors.

c. verv. den klinker in: *bracht, dacht, placht; immers, rimpel, slikken; moest, bloem, doemen; juk, kurk*, (deze twee niet overal).

14. Zachte en harde *o*: a. beantwoorden rechtstreeks aan de overeenkomstige Nederl. klanken. Cfr. 13b 17e 20b.

b. in Fransch-Vlaanderen is de lange *o* altijd zacht vóór *g, k, p, f, l, m*; elders hard, dus: *dromen, verlooren* (De Bo).

15. Korte *oe*: a. is de klank der Nederl. *oe* vóór eene keel- of lipletter; verder nog in *hoe, toe, moeten, moeder, schoen*, (schoe), *wroed, koets, poets* (Op vele plaatsen toch, is hij in de vijf eerste woorden lang).

b. is ook de regelmatig klank der Nederl. *ou*: *houden, zou, koud*.

c. vervangt de korte *o* in de prefixen *on, ont*, en vóór *n* met muta; *hond*. Cfr. 11e. — Uitgen. is de *o*, ablaut van *a* of *e*: *gedonsen* en *gezonden* (van *dansen* en *zenden*).

d. verv. den klinker in: *anderhalf* (oenderhaolt): *tΔbak; grof, pantoffel, roffel; lomp, stomper, mompje* (stukje, dimin. van *mond*); *spons, kogel*.

16. Lange *oe*: is, buiten de bij 15a aangegeven gevallen, de klank der Nederl. *oe*; verder nog in *oegst* en *ajuin* (*ajoen* of *anjoen*, — *j* = ital. *g*).

17. Korte gewijzigde *u*: a. is de klank der Nederl. korte *u*. cfr. 10d.

b. verv. *e* in: *hem, hen, schedel* (schuttel).

c. verv. de korte *i* in: *licht* (lumière), *beginnen, tikken, timmeren*, [e, u V], *koningin* (keunegunne, kunnegunne), *bisschop*.

d. verv. de *o* in: *op* [o, u, i V], *drop, pop*,

[o, u S], *schop* [o, u S], *schob*, *top* [o, u S], *knop* [o, u S]; *rog* (rugge, seigle), *bok*, *bot* (visch), *slof* (sluffe, sluffer); *dol*, *krol*, *lol*, *schol*, *snol*, *vol*: *wol*, *wolf*; *non*, *ton*, *zon*; *bocht*, *bosch* [o, u], *dorst* (dust), *slons*, *gonst*; *bobbel*, *droppel* [ÿ, eu V]; *kolder*, *volder*, *borstel* (bustel), *mossel*, *donder*; *horken*, *snorken*, *slorpen*.

e. verv. de lange *o* in: *boter*, *schotel* en *woordt*.

f. verv. de *eu* in: *jeuken* [eu, ü V], *peuteren* (chipoter), *reutelen*, *neutje* (dim. van *neut* = noot), en in de klankverbinding *eurtje*; *deurtje* enz.

18. Korte zuiver *u*: a. is de regelm. klank der Nederl. *ui*, bijv. *buiten*, waar de eerste lettergreep luidt gelijk de eerste in 't Fransche *butin*. Cfr. 19b.

b. verv. *oe* in *roemer* en *e* in *jenever* [ui, ij].

c. verv. *ij* in *andijvië*, *brij*, *blijven*; *schijf*, *vijf*, *wijf*, *pijp*.

19. Tweeklank *ui*: a. bestaat in 't Westvl. niet, cfr. 18a.

b. nochtans, vooral langs de kusten, bestaat hij in: *lui*, *tuien* (tourer); *harpuis*; *duit*, *fluit*, *sputen*, *tuiten*.

20. *Eu*-klank: a. is de regelm. plaatsvervanger der Nederl. *eu* en ook der lange *u*: *gebuur* (gebeur), cfr. 12c, 17f.

b. verv. de zachte *o* in: *zool*, *zoon* [ō in deffige taal: de zoon Gods]; *noot*, *schoot*; *Antoon* [ō, eu], *gewoon*, *wonen*, *mogen* [eu S, ä], *vogel*, *logen*; *molen*, *boter* [eu, u], *schotel* [eu, ü], *koning*.

c. verv. den klinker in: *door*, *kanonnik*, *monnik*, *droppel* [ÿ, eu V], *knokkel*, *smoezen*; *schuins*, *struis* (fort), *harpuis*, *junnen*.

21. De overige klanken beantwoorden nauwkeurig aan de overeenkomstige Nederlandsche, nochtans voor *ei*, cfr. 8c.

Het verschil tusschen de Nederl.^m en Westvl. phonologie kan in de hoofdtrekken, als volgt aangegeven worden.

1. De gerekte *e*'s en *o*'s verschillen onder elkander merkkelijk in klank,

2. De *ï* en *ÿ* klinken een weinig doffer dan in 't Nederl.,

3. De *ie* is over 't algemeen gerekt; *oe* insgelijks, uitgen. vóór keel- of lipletter;

4. *u* klinkt als *eu*, — *ui* als *u* in 't fr. *du*, — *ij* als *ie*, — *ou* als *oe*.

III. Spelling:

Men late aan de woorden, zooveel doenlijk, hunne Nederlandsche spelling (dien regel onderhoudt ook de Westvl. school). Immers, als men bijv. weet dat de Nederl. *ij* in 't algemeen *ie*, en in bepaalde gevallen *iv* uitgesproken wordt, kan men dit teeken toch overal aanwenden, waar het volgens de Nederl. spellingregels moet gebruikt worden; eene verandering in de spelling is dus alleen noodig, waar de Nederl. klank zijn regelmatigen plaatsvervanger niet heeft.

Ter verklaring diene de tekst der volgende Westvl. anekdote, eerst in de zuivere Nederl. spelling opgegeven, dan met de wijzigingen die het Westvl. vereischt, eindelijk met de juiste aanduiding der Westvl. uitspraak.

1. Mijnheer Peelaart, zegt men, van de kozijntjes gekwollen, riep dikwijls

Mijnheere Peelaart, zegt men, van de kozijntjes gekwollen, riep dikkels

Me¹ncere Pee²laaort, zeg me, van de keziëntjes gekwollen, riëp dikkels

2. uit: wat verdoemde pijn is dat! Eene ekster, die hij tam gekweekt

uit: wat verdomde pijn is dat! Een akster, die hij tem gekweekt

uüt: wā ferdomde piēn' is dat! En 'akster, dien-i (daotten¹) tem gekwikt

3. had, leerde dat achterzeggen. Op een zekere keer, rondzwerende in de

" " " " " " " " " " " " " "

hā, lee²rde dad achterzeggen. Op en¹ zekere kee²r, roēndzwerend¹ in de

4. buurt, wierd zij nevens een aantal musschen in 't net gevangen van een

gebuurte, " " " " " " " " " " " " "

geburtē, wiē se nevens en¹ antal muss-chen in 't net gevangen van een

5. burger. De burger komt toegeschoten, en wringt de musschen, de eene

" " " " " " " " " " " " [achter

burger. Den¹ burger komt toēgeschoten, en vriēngt de muss-chen,

[d'ee'n achter

6. de andere den kop af. De ekster staat daar drukkelijk op te kijken,

" " " " " " akster " " " " " "

d'ander de¹ kop af. Den¹ akster staaot taaor drukkelik op te kiēken,

7. en zegt eindelijk: wat verdoemde pijn is dat! De burger, die er

" " " " verdomde " " " " " "

en zegd indelik: wā ferdomde piēn' is dat. Den¹ burger, diē der

¹). *E* in dit woord is dof. — ²) Die *e* is hard (scherplang).

8. geene kennis aan had, meende dat het de duivel in persoon was,

" "

geen² kennesse an ha, mee²nde daod et¹ den¹ duüvel in persoon was,
9. en liet ze vliëgen. (De Bo, *Idiot.* in voc. *akster.*)

" "

en lië se vliëgen.

§ 2. MEDEKLINKERS.

I. De medeklinkers zijn dezelfde als in 't Nederl.; de volgende nochtans verdienen eene bijzondere melding, hetzij voor hunne uitspraak, hetzij voor hunne verhouding tot de Nederl. konsonanten:

B a) verv. *m* in *met een* (bedeen, immédialement), en *mishanden* (behanden, gêner);

b) verv. *p* in *kop* (kobbe, araignée.)

D verv. *t* in *betreden* (beterten) *drentelen*, *dwaars* (twe³s) *hard*, *blond* (in de verbuiging harte, harten, enz.), *ginder*, *hagedis* (hakkettesse), *lid* (let, pl. letten), *lijnwaad*, *lood*, en somw. in 't voegw. *end*, bijv. *over ent weer*, *hier ent daar*. — Daarentegen verv. *d* de *t* in *puit*, *splinter*, *sintel* (zinder.)

F a) verv. de *g* somwijlen in *vroeg*; — wordt vervangen door *ch* in *vijftien*, *vijftig* (vichtien, vichtig), *of te*.

b) verv. de *v* in; *venijn*, *vinnig* (beschimmeld), *vlak*, *vleien*, *vlootten*, *voelen*, *vorm*, *vort*, *vijg*, *vlag*, *vrang*, *vreten*, *navel*, *pulver*.

H bestaat in 't Westvl. niet; daarom moet *de hand* met elisie uitgesproken worden evenals *de arm* (d'and, cfr. de familienaam *d'hondt* = de hond.) Nochtans gebeurt het dikwijls dat bij het samenstooten van een slot- en aanvangsklinker, men onwillekeurig eene misplaatste aspiratie inlascht, vooral als men aan het tweede woord nadruk wil geven: *ik heb ze allen gevonden* (ze hallen). Ook komt bij onze vorige schrijvers de prothesis der onorganische *h*, nevens de onderdrukking der organische zeer dikwijls voor: *happel*, *herfelijk*, *houderdom* nevens *alf*, *ontooft*, *hij oorde*.

K verv. *t* in *gort*, *vijt* en *wortel*.

L verv. op sommige plaatsen *n* in *azijn*, — en omgekeerd wordt door *n* vervangen in *klepel* (knibbel). — Het suffix *el* verwisselt somwijlen met *er*, bijv. in *karpel*, *sintel*, *sleutel*.

N als slotmedekl. kan met den voorgaanden korten of doffen

¹) *E* in dit woord is dof. — ²) Die *e* is hard (scherplang).

klinker zeer gemakkelijk een neusklink worden, indien het volgende woord met eene konsonant begint; bijv. in *De man van Katriene*, wordt *an* tweemaal als *en* in *enfant* uitgesproken. S kan *t* vervangen in *tegen*, — en is de eenig gebruikte klank in *samen*.

T en V cfr. D en F.

W op het einde eener lettergreep kan niet stand houden, tenzij in *auw* en *ouw* (*Wenkbrauw* wordt wiëmbraue.) Voorafgegaan van *eu* of *ieu*, wordt zij *f*, bij de verlenging *v* (*Schreeuw* = schreem); — voorafgaan van *u*, blijft ze somwijlen, maar gewoonlijk is ze stom, om bij de verlenging weêr te keeren of in *j* te veranderen, bijv. *ruw* of *ru*, *ruwe* of *ruje*; — ongeklemtoond *uw* wordt *m*: *zwaluw* (zwaolm), *zenuw* (zeem-je.)

Z verv. *s* in *sikkel*, *sintel* (zinder, cfr. D en L), *sok*, *sop*, *sap*.

Ch verv. *k* in *spikkelen* (spechelen.)

Sch luidt maar op het einde der lettergreep als *s*; heeft elders, dus ook vóór eene doffe *e*, steeds haren vollen klank, die in Fransch Vlaanderen = Duitse *sch*, in 't Zuiden = Deensche *sk*, en in 't Noorden = Nederl. *sch*.

Ng verv. de letterbinding *nd* en ook zeer dikwijls de enkele *n*, wanneer een korte klinker voorafgaat en een doffe *e* volgt: *ander*, *binden*, *schijnen* (anger, biëngen, schiëngen). — Is ook de klank der Fransche nasale: *roman*, *kapitein*. — De echte *ng* op het einde eener lettergreep luidt steeds *nk*.

N.B. De *ck*, *g* en *j* in Fransche woorden en suffixen worden als in 't Fr. uitgesproken; op sommige plaatsen nochtans wordt de *ch* eene *s*, en de *g* of *j* eene *z* (bijv. te Brugge: *chasser* = *chassen* of *sassen*. — De Fr. suffixen *tion* en *sion* luiden dienovereenkomstig *she* en *ge* of *se* en *ze*).

II. De wijzigingen in de intensiteit der medeklinkers geschieden niet immer volgens dezelfde wetten als in 't Nederl.

1. Een zachte verwantschape medekl. ¹⁾ als slotletter vóór eene poos, wordt even als in 't Nederl. hard uitgesproken.
2. Een harde verw. medekl. als slotletter vóór een *klinker*, *j*, *w*, of *liquida*, wordt zacht uitgesproken (*t* in *het* en *p* en *k* blijven altijd,) bijv. in: *De vos is loos*, luidt de *s* van *vos* en

¹⁾ Het kan nuttig zijn die medeklinkers hier onder het oog te hebben:

<i>b</i>	<i>v</i>		<i>d</i>	<i>z</i>		Fr. <i>j</i>		Fr. <i>g</i>	dur	Nederl. <i>g</i>
<i>p</i>	<i>f</i>		<i>t</i>	<i>s</i>		Fr. <i>ch</i> .		<i>k</i>		<i>ch</i> (<i>h</i>).

is als *z*, en in: *dat is waar*, de *t* van *dat* als *d* en de *s* van *is* als *z*.

Dit gebeurt ook vóór *h*, vermits dezelve altijd stom is, in: *Een half huis* luidt de *f* van *half* als *v*.

3. Twee verw. medekl. die elkander als slot, en beginletter ontmoeten, worden beiden hard uitgesproken, tenzij de tweede *b* of *d* is, in welk geval het tegenovergestelde plaats heeft.

Dit geldt ook voor het Westvl., met het voorbehoud dat *d—d* of *t—d*, niet volgens den Nederl. regel *d—d* maar *t—t* luiden; dus in: *zich dood drinken* worden *ch—d = g—d* en *d—d = t—t*, — *gaat door* (*gaat heen*) klinkt *gaaot — teure*. — Zoo zijn *uft-der-mate* en *met-der-tijd*, *uitermate* en *mettertijd* geworden, en het werkwoordelijk suffix *de* na een stam met harden slotkonsonant *te*: *ik stopte*, cfr. *Verbum*.

- N.B. a) De regel blijft voor den tweeden medekl. toepasselijk, zelfs indien de eerste door synkope weggevallen is: *bloevinke* (*v = f*), *ik la varen*, (*v = f*), *onzag* (*z = s*), *m' groovader* (*g = ch* en *v = f*).

b) In samenstellingen waar de tweede medekl. *d* of *h* is, wordt van hetgeen bij 2 en 3 gezegd is, niet altijd rekenschap gehouden: terwijl *g* blijft in *slaghuis*. verandert ze in *ch*, in *daghuur*, en blijft *f* in *sterfhuis*; — terwijl *g* en *d* blijven in *toogdag*, veranderen ze in *ch* en *t* in *hoogdag* en *leegdag*.

§ 3. GRAMMATISCHE FIGUREN.

Prothesis.

1. De gewoonlijkste prothesis is degene van *n* bij naamw. die met een klinker beginnen: *naam* (adem), *navond*, *nonkel*, *necht* (hecht) *nagelsteen* (hagelst.)
2. Prothesis van *s* in *smoezen* (tot moes maken) en in *smaandelijks* en *sjaarlijks* (licht saamgesmolten uit *'s jaars* en *jaarlijks*.)

Aphaeresis,

1. Even als bij de prothesis, is de gewoonlijkste aphaeresis die der *n* bij woorden die met die letter beginnen: *agel*, *achtegaal*, enz.
2. De *w* valt ook dikwijls weg, bijv. in: *oensdag*, *oord*, *orm*, of *oorm*, *oekeren*.

Epenthesis.

1. Epenthesis van klinkers in *paruik* (pruik) en *errewet* (erwt).
2. Epenth. van *d* vóór het suffix *er* na stammen uitgaande op eene liquida: *haalder*, *graander* (graankoffer) *snelder*, *armder*, *schoonder*, *zwaarder*.
4. Epent. van *j* in *zenuw* (zeemje) en na *eil* vóór *en*: *zeilen*, *dweilen* (ziljen, enz.) Ook tusschen twee klinkers, waarvan de eerste dof is, en dan als zachte *e* luidt: *behulpzaam* (bee-j-ulpsaam), de engelen (dee-je-engelen.) Zulke wanspraak komt nooit bij het volk voor, dat hier de doffe *e* uitlaat: men hoort ze bij het lezen en op den kansel.
4. Epenth. van *k* na *ou* vóór *d* of *t*: *oude* (oëkde, ouderdom), *goud*, *houden*, *koud*, *touter*.

Synkope.

1. van *d* na een betoonden klinker, voor de uitgangen *em*, *en* of *ig* — ten gevolge van het wegvallen van de konsonant, heeft samentrekking der twee lettergrepen plaats: *raden* = *raan* (raaon), *ledig* = *leeg* (zachte *e*); somwijlen heeft de samentrekking niet plaats, en wordt *j* als overgangsletter ingelascht *ra-j-en* (raaoien), — na *ou* kan slechts *w* als overgangsletter dienen, en dan klinkt *ou* als in 't Nederl.: *zouden* = *zoun* (zoën) of *zouwen*.
2. van *f* in *helft* e³lt of ilt.)
3. van *g*, met samentrekking der twee lettergrepen, in: *bolletrage* (... tra), *lage*, *vage*.
4. van *k* in: *inkt*, *kulkte* (vest), *markt*, *sanktje* (image), *tenkte* (reinvaren,)
5. van *l* in: *als* (aos), *welk* (we³k, wuk,) *zulk* (zuk.)
6. van *n* vóór een sisklank na *ei*: *peinzen*, *venster* (veister), *veinzen*.
7. van *r* in: *eerder*, *naarder* (comp. van *naar*; *na* bestaat niet,) *voorder*; — verders steeds vóór den sisklank die tot den stam behoort: *borst*, *borstel* (büstel,) *beurs* (beuze), *kers* (ke³ze.) efr. § 1 II 1d) en 9c.)
8. van den slotmedekl. van den stam, met samentrekking der twee lettergrepen, in het praesens van dagelijks gebruikte werkw. vóór de voornaamw. 1 p enk. en 1 en 3 meerv. (in die personen is de werkw. vorm den infin. gelijk): *moeten* 'k, *moeten* me, *moeten* ze = *moenk*, *moemme*, *moenze*; *laten* 'k = *laonk*, *maggen* 'k = *mank*; *geven* 'k = *geenk*.

Paragoge.

1. van *e* na alle éénlettergr. vrouw. subst.: *vrouwe, tale*; — na de vrouw. suffixen *ing, is, nis* en (dikwijls bij de buitenlieden) *na el, em, en, er*: *begravinge, getuigenisse, levene, vadere*; — na vele bijvoeg. naamw. in attributieve of adverbiale betrekking: *schoone, hooge, dikke*, cfr. infra. adj. suffix *e*; — na sommige bijwoorden: *om* (omme), *door* (deure), *ver* (verre), *veel* (vele). — *Voor* (für) wordt *voren*.
2. van *d* in: *geernaar* (garnaal), *hapschaar, ooievaar*. — In *onnoozelaard* heeft men het suffix *aard* dat dikwijls van adj. subst. maakt, bijv.: *ongelukkigaard*.
3. van *t* in: *amen, autaar, pols* (pulst), *ros* (roux), *t'enden* (ten einde).
4. van *p* somwijlen na werkw. stammen die op *m* uitgaan: *namp, komp, klomp*.

Apocope.

1. van *d* in samenstellingen en afleidingen vóór een tweede lid of suffix dat met een medekl. begint: *moordprijem, peerdstal, breedsel*.
2. van *t* in *rijst, met* en *niet* (het bijw. *niets* luidt *niet*, ook *niëks*), — in den 3 p. enk. praes. vóór een medekl.: *hij zegt mij* (je zeg me), — en in samenstellingen vóór een tweede lid dat met een medekl. begint: *nachtrust, pachtgoed*.
3. van *n*: *peen, teen, schoen* (enk. schoe, meerv. schoen), — in de toonlooze eindsylbe *en* bij samenstellingen vóór een tweede lid dat met een medekl. begint: *bovenkamer, wagenmaker* (bovek..., wagem...). — Op sommige plaatsen heeft *en* hier een neusklank die veel overeenkomst bezit met het Fr. *un* zonder klemtoon uitgespr.
4. van *ing* in *penning* bij de samenst.: *pennewaar* en *pennekaars*.

Elisie.

De elisie heeft in dezelfde gevallen plaats als in 't Nederl., met dit verschil dat, waar ze mogelijk is, ze *moet* plaats hebben; — verders is hier aan te merken de eigenaardige uitlating der doffe *e* voor eene *h*, cfr. § 2. I.

Contractie.

1. van twee lettergrepen na 't wegv. van *d* of *g*, cfr. Synk. 1, 3 en 8; — in dit geval wordt *ijden* = *iën*, *oeden* = *oën*, *ouden* = *oën*.

2. van *regen in rein*, en van *niet willens in nillens* (slechts in de uitdrukking: *willens of nillens*); — op sommige plaatsen is 't lidw. *de met helpt* zoo saamgesmolten, dat het er onafscheidbaar van is, en men *een dilt* zegt.

Assimilatie.

De meest gewoonlijke assimilaties zijn degene van *al* in samenstelling, van *als* en *dat* met de voornaamw., en van de slotletter *n* der werkw. vóór het pron. 1 p. meerv. dat *me* luidt: *alzo* = *aōzoo*, *alsaan* = *aossaon* (dit woord is gevormd met het oude *saen*, *sane*, Engl. *soon*, en heeft niets te doen met *althans*); — *als ik* = *aonk*, *aok*; *als gij* = *aosje*, *aoje*; *als we* = *aomme*; — *dat ik* = *daonk*, *daok*; *dat gij* = *daoje*; — *dat we* = *daomme*. — Verders: *altemets* = *aollemets*, *altemaal* = *aollemaole*, *altegader* = *aollegaore*; *baafmis* = *bamesse*.

Metathesis.

De methathesis is in verhouding tot de Nederl. vormen zeer zelden, tenzij bij de kromtongen en de onbeschaafden, die *wommer* zeggen voor *worm* en *bakkeljouw* voor *kabeljauw*. — Eene algemeen gangbare Metathesis is *Dijsendag* voor *Dijnsdag*.¹⁾

DERDE HOOFDSTUK.

Woordvorming.

§ 1. AFLEIDING.

De woordvorming volgt dezelfde wetten als in 't Nederl.: hier moeten dus slechts eenige bijzonderheden aangestipt worden.

I. In de afleiding door klankverwisseling komt niet altijd de Nederl. *ablaut* voor. De *ablauts*-reeksen der sterke werkw. (cfr. infra) geven daar alle noodige inlichtingen toe; waar zij echter ontoereikend zijn, worden zij door de gegevens der klankleer aangevuld.

---

¹⁾ Wat in de Vormleer of Lexigraphie moet besproken worden is over 't algemeen hier achterwege gelaten: zoo zijn bijv. onvermeld gebleven de klankreiniging in het praesens van sommige sterke werkw. en de prothesis der *t* in de tientallen der cardinalia.

II. Sommige affixen ondergaan veranderingen; andere hebben huns-
gelijken in 't Nederl. niet.

Voorvoegsels.

Be, *ge* en *ver* verliezen de *e* vóór een stam die met een klinker
(en bijgevolg ook met *h*) begint: *beoordeelen* = boordeelen, *be-*
hangsel = bangsel, *gehoorzaam* = goorzaam; het deelw. van
eten is *geten*, *veranderen* = vranderen, *verhuizen* = vruizen.

Be vervangt het ongeklemtoonde *bij* in *bijzonder*, *bijkans*, *bijna*.

Ge is het voorvoegsel van alle infin. die van een vragend of ont-
kennend *kunnen* en *mogen* afhangen: *Hij en mochte de Vla-*
mingen gheensins ghezien nochte gheluchten met goeder ooghen
(Despars). — *Kant en dat gelien* (kan hij dat lijden).

In: komt dikwijls vóór adj. in de beteekenis van *zeer*, *door en door*:
indom, *inlui*, *inschalk*, *inslecht*, *inwijs*, *inwit*.

Ont (uitspr. oënt) wordt *om* in sommige woorden: *ontkleeden* (om-
kleen), *ontstaan* (omstaan), *ontzien*, *ontzag* (omzien, omzag).
In den „Reinaert” vindt men: *omberen*, *ombieden*, *ombiten*. Ik
weet niet in hoeverre die verandering aan eene wet gehoorzaamt;
in alle geval is zij onmogelijk voor een klinker, eene *g* en *d* of *t*.

Ver kan den zin van *her* en *over* hebben: *verbiechten* = herbiech-
ten, *verkennen*, *verkoken*, *verschilderen*; *verlaaon* = overladen.

Achtervoegsels.

NAAMW.: *Aard* komt meer dan in 't Nederl. voor om van bijvoeg.
naamw. zelfstandige te maken: *aardigaard*, *ongelukkigaard*,
vuilaard.

E dat in 't Nederl. slechts nog bij *koude* gevonden wordt, bestaat
in 't Westvl. ook bij andere woorden als: *oude* of *elde* (ouderdom),
ronde (kring), *winde* (zwachtel), *wijde* (wijdte). Het komt ook na alle
éénlettergr. vr. naamw. en na de vr. woorden op *is*, *nis*, *ing* voor.

Er duidt niet alleen den handelenden persoon of het werktuig aan,
maar ook het voorwerp dat de werking ondergaat, of er toe
geschikt is ze te ondergaan: *koutertje* (van *kouten*, gesprek),
planter (aardappel geschikt om geplant te worden), *proever*
(staaltje van eetwaren) *meegevertje* (wat iemand meegegeven
wordt); — ook het voortbrengsel eener werking: *kladder* (vlek).

Egge komt onder vele vormen voor die overal gebruikelijk zijn:
egge, *é'ge*, *ige*, *igge*, *inge*, *ie*; de meest gebruikte, geloof ik,

is *ege*, de minst, *inge*; gewoonlijk kunnen bijna al die uitgangen in een zelfde woord afwisselen, hetzij in eene zelfde streek, hetzij op verschillende plaatsen. — Somwijlen worden zij rechtstreeks aan den werkw. stam gehecht, of vervangen een mannelijk suffix, of worden na het mannelijk suffix gezet: *bijstanege* (baker), *naaiege*, *winkeliege*; — somwijlen worden zij met *ster* saamgesteld en kunnen dan of wel het mann. suffix vervangen of er na geplaatst worden: *naaisterege*, *herbergiersterege*. — *Sterege* kan *sterge* of *strege* worden.

Lijk vormt onz. naamw. en heeft de waarde van *ing*: *beddelijk* (bedding), *begrafelijk* (begravenis). Cfr. *huwelijk*, waarnevens ook *huw* gebruikt wordt.

Ol geklemtoond suffix dat mannelijke diernamen vormt: *katról* (kater), *mieról* (mannelijke mier). De oorsprong van dit suffix is mij niet duidelijk: kan men er eene overeenkomst in zien met het Fr. *ou* in *matou*, *marcou*, *marlou*, woorden die volgens *Scheler* wel zouden terug te brengen zijn tot een eigennaam op *ulphus*, den uitgang *olf* in germaansche eigennamen, die het gotische *ulfs*, ons *wolf* is?

Rik komt meer voor dan in 't Nederl. om van adj. subst. te maken: *blooterik*, *luierik*, *stouterik*, *zotterik*,

Schap kan door *schepe* of *schip* vervangen worden.

Ste, dat in 't Nederl. slechts den vorm *st* heeft (*kunst*), en *te* zijn in 't Westvl. na werkw. stammen zeer gewoon: *waschte*, *jukte*, *brouwte*, *bloeite*; — *waschste*, *jukste*, *brouwste*, *bloeiste*, *trouwste* (huwelijk), *genoegste* (bekomst).

DIMINUT: *Je* en *Ke* zijn de suffixen voor het vormen der verkleinwoorden. Tusschen Schelde en Leie wordt bijna alleen *ke*, elders *je* gebruikt. — De volgende welluidendheidsletters worden voor *je* ingelascht;

1. *t* na een klinker; *w*; *b*, *p*, *d*, *t*; *l*, *m*, *n*, *r* voorafgegaan van een doffen of gerekten klank of een medekl.: *koptje*, *boomtje*, *wormtje*.
2. *et* na *f*, dubbele muta of liquida met muta, voorafgegaan van een langen klank; *l*, *m*, *n*, *r*, voorafgegaan van een korten klank: *stóvetje* (van stof), *maagdetje*, *beeldetje*, *dingetje*.

Je komt dus slechts na een sisklank (*s*, *st*, *sch*) of *k*, *g*, *ch*, en dan luidt de *j* als de Fr. *ch*.

Tje brengt klankverkorting teweeg, waar het naamw. uitgaat op *b*, *p*, *d*, *t* of *r*; en *je* waar het uitgaat op *k*. — De verkorting van

aa is dan *ä*: *gratje*, *hartje* (van *graat* en *haar*, uitgespr. *graaot* en *haaor*); — *vaaor* en *moer* worden *vartje* en *mortje*.

Op vele plaatsen word *etje* vervangen door *ige*, (*egje*, *egie*) en *tje* of *je* door *ge* (*gje*, *ie*).

VREEMDE NAAMW. De meest gebruikte suffixen van vreemden oorsprong zijn: *age* (*aoge*, *aoze*), *agne* (*äje*), *alie* (*aaolje*), *ance*, (*anse*, *anche*), *aris* (*aoris*), *atie* (*aose*, *aoche*), *ei* (*ei*, *ee*), *e^{3te}* *eur*, *ment*.

Daarvan verdienen *aris* en *e^{3te}* eene bijzondere melding.

Aris, buiten in *notaris*, *sekretaris* en andere dergl., vindt men nog in *rudaris* (ruw mensch), en *brandaris* (brandstichter).

E^{3te} bestaat in eenige weinige vrouw. naamw. *babbele^{3te}* (babbeelaarster.)

ADJECT. *Achtig* heeft dezelfde waarde als in 't Nederl., en kan bovendien ook beteekenen: *houdende van*: *beestachtig* (die van beesten houdt), *kerkachtig* (die gaarn naar de kerk gaat). — Die bijv. naamw. zijn meestal van eene ontkenning vergezeld en kunnen slechts predikatief gebruikt worden.

De heeft de waarde van *ig*: *wolde* (wollig), *blauwoogde* (blauwoogig), *vierkantte*.

E is nog in den predikatieven vorm bij vele adj. gebleven, die hetzelfde in 't Nederl. verloren hebben: *drooge*, *dikke*, *schoone*. Het zijn namelijk de adj. der 2de gotische verbuiging, cfr. *Grimm*, *Gr.* I 750 (670) en *Dr. Van Helten*, *Tijdschr. voor Ned. taal en letterk.* I, 55.

Endig = *achtig* in de beteekenis van zweemende naar: *blauwendig*, *zwartendig*.

Lijk: vóór dit suffix gaan *f* en *s*, indien mogelijk steeds in *v* en *z* over: *huizelijk*, *stervelijk*; evenzoo wordt *g* nooit als *ch* gesproken: *heugelijk*.

Te komt voor in de drie adj.: *eenige*, *me²nige*, *sommige* (eenigte, enz.). *Tierig* vervangt het Nederl. *tieren* en wordt meer gebruikt dan *tieren*: *goedertierig*, *armtierig*, *ziekertierig*.

Wijsde verv. 't Nederl. *gewijze* of *wijs*: *trapwijsde*, *hoekwijsde*.

Zamig verv. geregeld *zaam*: *langzamig*, enz.

WERKW.: 1. Rechtstreeks van naamw. afgeleide transitieve werkw. beteekenen: aan het voorwerp aan- of afdoen wat de stam uitdrukt; *eene spijs* *citroenen*; *een boom* *draden* (de vezels afdoen; *eene naald* *draden* (een draad indoen).

2. Frequentatieven worden met *elen* of *eren* vooral, even als in

't Nederl. gevormd; men bemerke *vasteren* (faire le carême) tegenover *vasten* (jeuner.)

3. Dezelfde factieven bestaan als in 't Nederl.; men bemerkte *bleeven* (doen blijven, laten, laisser des rester sur sou assiette).

BIJWOORDEN: *Edig* of *entig*, geklemtoond suffix, komt slechts voor in: *waaredig*, *waarentig* (vraiment).

Linge verv. het Nederl. *lings* of *lijk*: *mondelinge*, *eindeling*.

Sen of *sten* is met *s* als bijwoordelijk suffix, zeer gewoon: *altijds*, *altijdst*, *altijdsten*; *zeker*, *zekerst*, *zekersten*.

Waard of *weerd* verv. 't Nederl. *waarts*, en is gewoonlijk van *te* voorafgegaan: *te landwaard* (landwaarts), *thuiswaard* (huiswaards).

§ 2. SAMENSTELLING.

1. Meer dan in 't Nederl. gebruikt men *al* in samenstelling met bijwoorden, en *als* met voegwoorden: *alsaan*, *alzo*, *aldaar*, *alhier*; *alswanneer*, *alsdat* (que).

2. *Binnen* wordt *bī* in samenstelling: *billander*, *binnest*, *biwweg*; — en dien overeenkomstig kan men misschien zeggen dat *bīe* in *bijster* en *bijzinnig* staat voor *buiten*.

3. *Ring* wordt *ling* in *oorring* en *vingerring*.

4. Samenstellingen met *jak*, *jas* en *zak*, in malam partem, hebbende de waarde van een naamw. op *aard* of *rik*, of een zelfst. gebruikt adj., zijn zeer gewoon: *schobbejak*, *kwiljas*, *smousjas*, *weepjas*, *luizak*. *papzak*, *rotzak*, *vuilzak*.

5. Vooral zijn de saamgestelde werkw. zeer talrijk.

a) Ontstaan uit verdubbeling met of zonder klankverwisseling: *hossebossen*, *hutseklutsen*, *schellebellen*; *kribbelkrabben*, *tikke takken*, *zingezangen*.

b) Ontstaan uit een werkw. stam of een subst. of een adj., gevolgd van den naam eens lichaamsdeels, dat gewoonlijk de waarde van een instrumentalis heeft; *knipoogen* (cligner des yeux). In 't Idioticon van M. De Bo vindt men een aantal voorbeelden van zulke werkw. saamgesteld met *aars*, *arm*, *baard*, *balg*, *been*, *bek*, *bil*, *bol*, *gat*, *hals*, *haar*, *hiel*, *hoofd*, *kaak*², *lip*, *mond*, *muil*, *nek*, *neus*, *oog*, *oor*, *schouder*, *steert*, *tand*, *tong*, *vinger*, *vlerek*, *voet*, *vuist*, *wiek* (in voc. *zottebollen*).

§ 3. KLEMTOON.

De wetten van den klemtoon zijn dezelfde als in 't Nederl; hier zijn slechts eenige bijzonderheden aan te geven, die van 't Nederl.

spraakgebruik afwijken, vooral Nederl. uitzonderingen die in 't Westvl. den algemeenen regel getrouw blijven. Wij volgen hier den gang der §§ 41—45 van *Brills Spraakleer*.

1. *Eenvoudige w.* De uitgang *achtig* heeft nooit den klemtoon, *déelachtig*. — Nochtans zegt men *waaráchtig*: even als *waarédig* en *waaréntig*.
  - b) de uitg. *egge* heeft slechts den klemtoon als hij den vorm *ee* of *ie* heeft.
  - c) men zegt: *herbóuw*, *herdrúk*, *vtjandelijk*.
2. *Samengest w.*
  - a) Overeenkomstig den regel zegt men: *hóogepriester*, *hóogeschool*, *hóogleeraar*, *geméenebest*, *schárlaken*, *hápening* (halve penning.)
  - b) men zegt: *dértien*, *dértiendáagsch*, — maar *dertiëndag* (Driekoningendag.)
  - c) Samengestelde plaatsnamen behouden veelal den klemtoon op het bepalende deel: *A'msterdam*, *Máastricht*, *Schíedam*, 's *Hértogenbosch*, ook *Bréda*, *Déndermonde*, *Schérpenheuvel*, *Bórgerhout*, *Máriakerke*, — maar *Oosténde*, *Westénde*.
  - d) Regelmatig zijn *stúdhuis*, *búrgemeester*, *hée-renknecht*.
    - c) men zegt: *áfhangeling*, *nákomeling*, *nákome-lingschap*, *ónderwijs*, *ónderwijzer*, *schrikbarend*, *schóorvoetend*.
3. *Vreemde w.*
  - a) men bemerkte: *áltaar*, *pástoer*, *sálpeter*, *tábak*, *bárometer*, *thérmometer*, *hécrometer*, *péntameter*, *ré-liquie*, *academié*, *doctéur*, *doctéurs*.
  - b) De uitgang *isch* trekt graag den toon op zich: *académisch*, *dramatísch*, *classisch*, *historísch*.
4. *Vreemde persoonsnamen*: De bijbelnamen op *ias*, *ia* hebben den toon op de derde lettergreep van achter: *Élias*, *Ezéchiás*, *Máthias*, *Tóbias*, *Má-ria*; ook *Dárius* en dergelijken meer.

VIERDE HOOFDSTUK.

Het Naamwoord.

§ 1. HET ZELFSTANDIG NAAMWOORD.

- I. *Het geslacht*. — De wetten die de geslachten beheerschen, zijn dezelfde als in 't Nederl.; ook hebben de naamw. over het

algemeen hetzelfde geslacht als in de beschaafde taal, vooral wanneer dit door den vorm van 't woord, door den uitgang bijv., bepaald wordt. Afzonderlijk beschouwd zijn de woorden toch talrijk die van geslacht met het Nederl. verschillen; het zijn namelijk zulke wier geslacht door geene duidelijk erkennbare regelen van beteekenis of vorm beheerscht wordt, en dientengevolge aan veel willekeur onderworpen ligt, zoodat hetzelfde woord van plaats tot plaats van geslacht kan verschillen.

Om voorwerpen aan te duiden, die mannelijk of vrouwelijk zijn, gebruikt men onverschillig het pers. voornaamw. van het mannelijk geslacht: *Waar is mijne pijp? Hij ligt daar.* (Waar is men piipe? Je ligt taaor).

Eene bijzondere melding verdienen *boek, oog, oor* en *venster*, het eerste mann., de drie andere vrouw. (*Venster* is ook op sommige plaatsen mann., maar nooit onz.). Reeds vroeger wankelde hun geslacht: *boek*, bij Ypermans, Maerlant en in den Reinaert onz., in onderverdeelingen van handschriften mann.; *oog* en *oor* bij M. en in R. onz., bij Yp. vr.; — *herte (harten* in 't kaartspel) is ook vrouw.

II. *Het getal.* — *Uitgangen:* 1. De meervoudsuitgang is *en*, die *n* wordt, niet alleen na eene doffe *e* of na den afleidingsuitgang *ië*; maar na alle klinkers: *laan* (van *la* = laag), *zeen* (van *zee*), *knien* (van *knie*), *zoon* (van *zoo*), *schoen* (van *schoe*). — *Koe* heeft *kozn* of *koeien* in verband met de twee vormen van 't enkelv.: *kōe* en *koeie*; — *ding* heeft slechts *dingen* in 't meerv., zelfs wanneer het enkelv. den vorm *dingen* aanneemt.

2. Vormen hun meerv. met *s*, niet alleen de woorden op *el*, *em*, *en*, *er*, *aar*, *aard*, *ier*, *erd*, de verkleinwoorden, de eigennamen, de meeste vreemde woorden, als: *altaar*, *baron*, *generaal*, *kameraad*, *kanon*, *kaporaal*, maar ook nog de volgende:

a.) in Fr. VI., Veurne-ambacht en 't Poperingsche alle eenlettergrepige of met den klemtoon eindigende mann. en onz. namen: *hand*, *hond*, *lijf*, *bek*, *deel*, *vertrek*. — Uitgenomen zijn de woorden op *ng*, *nk*, *s* en *sch*; verder: *boom*, *dag*, *grond*, *koop*, *kool*, *stal*, *stok*, *verstand* en eenige andere, tenzij in samenstellingen; dus *dagen*, maar *koopdags*.

b.) Overal: *andjoen* (ajuin), *baai*, *bril*, *broek*, *dweil*, *eend*, *frak*, *gernaard* (garnaal), *haan*, *hoed*, *keun* (konijn), *kleed*

(tapijt), *naad*, *nachtegaal*, *oom*, *ploeg* (escouade), *smid*, *stier*, *trog*, *uil*, *wijn*, *zeil*, *zwijn*.

c. De woorden eindigende op eene lig. voorafg. van eene andere konsonant: *arm*, *doorn*.

d.) Sommige weinig talrijke eenlettergr. woorden, die ter zelfder tijd den uitgang *en* nemen: *bed* (beddens), *hemd*, *knie*, *schoe*, *tee*, *vest* (versterking).

3. De uitgang *eren* of *ers* (slechts de vorm *ers* bestaat) komt bij dezelfde woorden als in 't Nederl. voor; verder nog bij *het jong* ¹⁾ en somwijlen bij *het wijf*. — Het meerv. van *berd* is *berdels*.

Klankveranderingen: a.) de vokaal wordt niet volkomen in *dak* (dek, dekken), *gebrek* (brekken of breken), *spel* (spil, spillen), *hof* (höven, hövingen), *hol*, *slot*, *lid* (let, letten; lid, leden van een genootschap).

b.) Waar het suffix *heid* met *ei* gesproken wordt, blijft het *heiden* in 't meerv.; waar 't in meerv. *heden* luidt, is het reeds *hede* in 't enkelv.

III. *De naamvallen*. — Eene verbuiging bestaat niet meer, 't is te zeggen dat het naamw. in alle betrekkingen denzelfden vorm behoudt en men zich met voorzetsels verhelpt. Slechts nog den vooraangestelden genitief kent men, die even als in 't Nederl. met *s* gevormd wordt, terwijl zijne determinatieven onveranderd blijven: *Mijn vaders huis* (men vaoders huus). Gewoonlijk wordt die *s* vervangen door het bezittelijke *zijn* dat ook na vrouw. naamw. voorkomt, daar het eigenlijk de gen. van het „*ungeslechtiges pronomen*” is. Men bemerkte dat het hier steeds *sen* gesproken wordt, met *s* en doffe *e*: mijn vader zijn huis, mijn moeder zijn kleed; — na een meerv. zegt men *hulder* (hunlieder): *Die kinders hun gedrag is niet goed* (Dië kiënders hulder gedrag die en is nië chōed).

Overblijfsels van den Datief vindt men in gestereotypeerde uitdrukkingen met een naamw. of een zelfstandig gebruikten In-

---

¹⁾ Bij M. De Bo is *jongers* het meerv. van *den jonger*, die niet bestaat; ook komt in zijne talrijke voorbeelden bij dit woord slechts de meervoudsvorm voor. — Men bemerkte dat *het jong* slechts *het meisje* beteekent, *de jongers* echter *de knapen* of *de kinderen*. M. De Bo geeft voor de beide samenstellingen: *meisjejong* en *knechtejongen* slechts het meerv. . . . jongens op; het kan ook, geloof ik, . . . *jongers* luiden,

finitief van een voorzetsel afhangende: *uit den huize; van de jare (cette année-ci), bij den eersten opziene; met den uitkomen (au printemps).*

§ 2. HET VOORNAAMWOORD.

I. *Het persoonlijke:*

	Onbetoond.—Betoond.		Onbet. — Bet.		Onbet.	Bet.
Enkelv., Subject. vorm	'k ik, ikke		je gij je vóór, ze 't		hij zij dat	
	<i>en, hij na het werkw.</i>					
Objekt. vorm	me mijn		je joen		em ze 't em heur dat	
	Onbet. —	Bet.	Onbet. —	Bet.	Onbet.	Bet.
Meerv., Subj. v.	me wijlder, wijnder, je		gijlder, gijnder,		ze zijlder, zijnder	
	<i>wijder, wulder</i>		<i>gijder, gulder, julder</i>		<i>zijder, zulder</i>	
Obj. vorm	uis, oes, ons		je julder, alder		ze hulder	

N.B. 1. De betoonde subj. meervoudsvormen zijn gemaakt met *wij, gij, zij* en *lieder* dat hier als genitief op te vatten is; wel had dan *lieder* aan den objektieven vorm moeten gehecht zijn, (immers, in plaats van *gij* of *u* kan men zeggen *ulieder persoon*, of met onderdrukking van *persoon*, *ulieder (ulder, julder)* alleen; zoo heeft men in 't enkelv. in plaats van *mij* en *joe*, de bezittelijke woorden *mijn* en *joen* met dezelfde onderdrukking); maar *Onslieder, Ulieder* en *Hunlieder* zijn *Wijlieder, Gijlieder* en *Zijlieder* geworden als men hunnen oorsprong niet meer verstond en aan die genitieven eenigszins het voorkomen van nominatieven wilde geven.

2. Van den derden persoon is na een voorzetsel slechts de betoonde vorm gebruikelijk: *met heur, met hulder*, niet *met ze*; maar *met me* of *met mijn* (*mimme, mimmijn*), *met je* of *met joen* (*mÿje, mÿjoen*), enz.

3. Gewoonlijk wordt de betoonde subj. vorm in bevestigende hoofdzinnen slechts gebruikt als de onbetoonde reeds aangewend is; in vragende zinnen en in bijzinnen nooit alleen: *'k weten ik dat* of *ik weten dat*, — maar *weet je gij dat* (*sais-tu cela, toi?*), nooit *weet gij dat*, — *ik gelooven dat je gij dat niet en weet, nooit dat gij*.

4. Het onz. *het* kan in den zin van 't Duitsche *es* gebruikt worden: *het was een keer een man; — het staan veel boomen*.

5. De onbetoonde vormen na een werkw., na *als* en *dat*, en na *ja* en *neen* brengen steeds wijzigingen teweeg bij de smelting met de woorden waaraan men ze hecht. Cfr. supra Synkope en Assimilatie.

Ja met de voornaamw. wordt: *jaak*; *jaaog*, *jaoje*; *jaaon*, *jao-ïe*; *jaaos*; *jaaot*; *jame*; *jaoje*; *jaaos*, *jaaons*.

Neen geeft: *neenk*, *nink*; *neeg*, *nejje*, *neenen*, *neenie*; *neens*, *nins*; *neent*, *nint*; *neeme*; *nejje*, *nijje*; *neens*, *nins*.¹⁾

6. De betoonde vormen worden door 't onveranderlijke *zelve* versterkt: *ik zelve*, *wijlder zelve*; *bijv.*: *Je moet het aan hem zelve vragen*.

- II. *Het Reflexieve*. — Het is met het persoonlijke identisch. *Zich* is onbekend. Cfr. infr. VI *eens*.

Tot versterking gebruikt men het woord *eigen* (e²egen) dat men aan 't bezitt. bijvoeg. naamw. hecht: *men eigen*, *jen eigen*, *zen eigen*, *heur eigen*, enz. Daarna zet men nog dikwijls het onveranderlijke *zelve*: *men eigen zelve*, *heur eigen zelve*, enz., vormen, die men niet mag verwarren met de door *zelve* verstrekte pers. voornw.

- III. *Het bezittelijke*. — E. 1. m. *De mijnen*, v. *de mijne*, o., 't *mijne*, pl. *de mijne* (geene andere vormen bestaan). — 2. *De joenen*, enz. — 3. *De zijnen*, *den heuren*; — Pl. 1. *Den uizen* of *den onzen*; — 2. *De julder*; — 3. *Den hulder* of *d' hulder*.

- IV. *Het aanwijzende*. —

Den dezen of *deen*, *de deze* of *dee*, *dit* of *didde*, *de deze* of *dee*,
Den dien, *de die*, *dat* of *dadde*, *de die*,
De gunsten of *ginsten*, *de gunste*, 't *gunste*, *de gunste*.

- V. *Het bepalende*. — *Degeenen*, *degeene*, 'tgeene², *degeene*. (De klinker van dat woord kan de harde volkomen *e*, de onvolkomen *i*, de onvolkomen en volkomen *o*, de onvolkomen *u*, en de *eu* zijn, die bijna overal en door iedereen onverschillig gebruikt worden; — somwijlen hoort men ook de *oe* en de volkomen *u*).

Den dezen kan in 't mann. en 't vr. ook als bepalend voornw. dienen.

¹⁾ Nooit vergenoegt men zich met kortweg *ja* of *neen*; steeds zet men na die bijwoorden een onbetoond pronomen om het onderwerp der vraag te herhalen, *bijv.*: *Leest gij Conscience? Ja ik* (vul aan: lees hem; cfr. *Do you read Conscience? Yes, I do.* — Uitspr: Lees-je Conscience? Jaak.)

Dan blijven nog: *De zelfsten, de zelfste, 't zelfste, de zelfste*, — m., vr. en o. *zuk een*, meerv. *zukke*.

- VI. *Het onbepaalde*. — *Iemand, niemand, men of me* (doffe e), *niet of nieks* (niets). *Iets* bestaat niet, maar kan door *wat* vervangen worden: *'k hen daar wā cheziēn* (ik heb daar wat gezien). — Verder heeft men *entwiēn* (iemand) en *entwat* (iets), gevormd met het voorvoegsel *ent* (ook *et*, maar zeer zelden), dat vooral dient om onbepaalde bijwoorden te vormen: *enthoe*, *aliquomodo*; *entwaar*, *aliquo*, *alicubi*, enz. — *Ent*, dat niets te doen heeft met *iet* of *iets*, ¹⁾ is een regelmatige Vlaamsche vorm van het Hoogd. *et* (etwa, etwas, etwelch, etwer, etwo), Ohd. *ethas*, Germ. oorvorm *eths*, Slav. *jede*, Lat. *ed* (*ecquis*, *ecquando*), Sanskr. *adas* (bijw. dat *daar* beteekent en na relatieven en voegw. de waarde van ons ook krijgt in *wie ook*, *wanneer ook*), Europ. oorvorm *edes*, met de inlassching van den neusklink voor de slotdentale van den stam: cfr. *wand*, got. *vaddjus*; *muiden*, *mond*, Engl. *mouth*, Ags. *mūt*; Hoogd. *seit* en *sint*.

Eindelijk heeft men nog *een* en *geen* als equivalent van *iemand* en *niemand*: *geen of geen een van ons zou dat zeggen aan een dien hij niet kent* (uitspr. *an een dattij niē en kent*). De vorm *eens* vervangt het refl. *zich* en het possess. *zijn* als die woorden onbepaald zijn, even als de Engelschen dan *one* en *one's* gebruiken: *men moet voor eens zelven zorgen*; — *het is niet goed eens te wreken* (*one must take care of one's self*; . . . to revenge one's self); — *Men mag eens* (of *een sen*, cfr. Zelfst. nw. III) *geld niet verkwisten* (. . . one's money); — *Eens verstand staat er van verbaasd* (. . . one's mind.) Ook wordt het gebruikt in de beteekenis van *iemand* of *een mensch*: *Hoe kunt gij eens alzo in den nood laten?*

- VII. *Het vragende*. — *Wiēn, wiēns; wat*, met een voorzetsel *waar*; op sommige plaatsen, onz. *wukke* en *wiēne*.
- VIII. *Het betrekkelijke*. — Subjektieve vorm: *die*; — obj. vorm: *dat*: *Het kind die daar komt*; — *de kinders dat ik gezien heb*; met een voorzetsel gebruikt men *wien* als het antecedent een mann. of vr. persoonsnaam is, en *waar* als het een voorwerp of een onzijdig naamw. is. Gewoonlijk is die vorm van

¹⁾ *Ietwat* heeft zijn ontstaan hieraan te danken dat men *et* in *etwat* niet verstond, en het met *iet* gelijk gesteld heeft om er eene beteekenis in te vinden.

't betrekkelijk voornw. gevolgd door *dat*: *De mannen met wien dat ik gesproken heb*; — *De kinders waarmee dat ik gesproken heb*. — Cfr. in Fransche dialekten: *les gens avec qui que j'ai parlé*.

N.B. Zelden is een naamw. onderwerp van een werkw.; men maakt er een Nomin. absol. van, en geeft aan het werkw. het pron. *die* als onderwerp: *Het kind die slaapt al* = *Het kind slaapt reeds* (in Fr. dial.: *l'enfant qui dort déjà*.) Zeker moet men hier *die* als demonstrat. beschouwen: de plaats van 't werkw. is er een genoegzaam bewijs voor; ook voor 't Fr. mag men gelooven dat *qui* hier niet eene onderschikkende maar eene nevenschikkende kracht heeft, en beteekent *et il*. In de Semitische talen waar die woordvoeging zeer gewoon is, wordt de casus absol. al of niet door een Waw gevolgd: *De vader eens wijzen die mag zich in hem verheugen* of *De vader eens wijzen en die mag enz.*

VIJFDE HOOFDSTUK.

Het Lidwoord.

Het bepalend lidw. is: m. *de*, vr. *de*, o. *t*, me. *de*, dat verder onveranderd blijft.

Het onbepaald lidw. is: m. *e* of *ne*, vr. *en*, o. *e*, steeds met doffe *e*.

Vóór eenen klinker, eene *h* en ook wel vóór *b*, *d* of *t* nemen de mann. vormen op *e* eene *n*; — de vr. vormen op *e* en 't meerv. *de* verliezen *e* vóór eenen klinker.

In Fransch Vlaanderen heeft men als onbepaald lidw. *a* of *e* dat *an*, *en* wordt vóór een klinker of *h*.

ZESDE HOOFDSTUK.

Het Adjectief.

§ 1. HET QUALITATIEVE.

- I. Het mann., vr. en meerv. hebben den uitgang *e*; het onz. heeft geen uitgang; zelfs valt de *e* weg van de in de vormleer onder 't achtervoegsel *e* vermelde bijvoegelijke woorden: *Een schoon kind*, hoewel men zegt: *Dat kind is schoone*.

Het mann. neemt *n* aan in dezelfde gevallen als het lidw.

Het zelfstandig gebruikte adj. wordt als het attributieve be-

handeld: *Enk. den aaorme* (de arme); *Meerv. d'aaorme* (de armen).

- II. De trappen van vergelijking worden gevormd als in 't Nederl., met dit verschil dat men *der* in plaats *er* zet na ieder der vier liquida, en *dan* niet kent, maar het door *als* (aos, of) vervangt: *Dat boek is schooner dan dit* wordt dus: *dien boek is schonder aos den deen, schonder of den deen.* — Dikwijls brengen er en *st* klankverkorting teweeg *groot, grotter, de grotste of groste; kleene, klinder, de klinste.*

Het bijwoord *evenzoo* is gewoonlijk vervangen door *precies zoo*.

Zeer is onbekend; men gebruikt *stijf*: *zeer schoon = stijf schoone* (Ook zegt men *stijf wel, stijf werken*, enz., voor *heel wel, veel werken*).

Is een comparatief, die op zaken betrekking heeft, niet door zijn naamw. gevolgd, dan wordt dit door het pron. *een, eene, een* vervangen, even als in 't Engelsch: *Wat zegt gij van die roze? Een schonder eene ware moeielijk te vinden* (a nicer one were . . . etc.).

N.B. Meerder (dikwijls *midder* uitgesproken) en *minder, meeste en minste* beteekenen nog steeds *grooter, kleiner; grootste, kleinste.*

§ 2. HET DETERMINATIEVE.

- I. *Het bezittelijke.*

Onbetoond: *men; jen; zen, heur, zen; uis of ons; julder; hulder*

Betoond: *mijn; joen; zijn, heur, zijn, " " "*

Al deze woorden blijven steeds onveranderd; alleen *uis of ons* wordt behandeld als een attributief adj.; dus m. *uize of uizen*, vr. *uize*, o. *uis*; me. *uize*.

- II. *Het aanwijzende*: m. *die of dien*, vr. *die*, o. *dat*; me. *die*.

Dat vóór een klinker luidt *dad*; vóór een medekl. heeft assimilatie plaats (ofr. wijzigingen der verwantschapte medekl.): *dat meisje, dat groot meisje* klinken als *dammeisje, dächrootmeisje*.

Om zich met dit enkele demonstr. te helpen heeft men de bijw. *hier*, *daar* en *ginder* (*ginter, gunter*) ter zijner beschikking: *dat huis hier, dat huis daar, dat huis gunter*.

Het bepalend lidw. heeft demonstr. kracht in tijdsbepalingen met *van*: *van de winter* (cet hiver-ci), *van de jare* (cette année-ci), *van den avond* (ce soir).

- III. *Het bepalende en onbepaalde.* — *Dezelfste*; — *Zuk e, zuk en,*

zúk e, zúkke; — Zoo e, zoo en, zoo e, zooë; — Zoo en danige, zoo en danige, zoo en danig, zoo danige; — Geen een, geen een, geen een, geen.

- IV. *Het vragende. — Wat voor e, wat voor en, wat voor e, wat voore. Vóór kollektieven: Wat voore, wat vooren, wat voor (Uitspr.: wā-fer-e met twee doffe e's.)*

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Telwoorden.

- I. *Hoofdtelw. — Een, twee, drië, vier, vijf, zes, zeven, acht, negen, tien; elf, twaalf, dertien, veertien, vichtien, zestien, zeventien, achttien, negentien, twintig; dertig, veertig, vichtig, tsestig, tseventig, tachtig, tnegentig, ¹⁾ honderd; honderd en een, honderd en drie en twintig; duist of zeldener duizend. Wanneer de getallen van één tot negentien niet onmiddellijk van een naamw. of een ander telwoord gevolgd zijn, nemen zij den uitgang e aan.*

Verdere afleidingen met *en, er, enz.* bestaan evenals in 't Nederl.: *in vieren vouden (vrouwen), gezessen of met zessen, een tsestiger.*

- II. *Onbepaalde. — Al de, al de, al et, al de (moet het zelfst. gebruikt worden of het naamw. wegvallen, dan zegt men: altegader = aollegaore); — eenige, eenig; — elke, elk; — elkeen of elkendeen; — geheel de, geheel de, geheel't; — genoeg; — gezamentlijk; — half (haolf); — ieder, iedereen; —*

¹⁾ Een woordje over den oorspr. van *t* ware hier niet misplaatst. Men weet dat al de Indo-Germ. talen een tweederlei uitgang hebben om de tientallen te vormen: sanskr. *Çat* (bij 30, 40, 50) en *Çati* (20, 60, 70, 80, 90.) Gr. *κατι* en *κνυτα*, Lat. *ginti* en *ginta*, Got. *tigjus* (20 à 60,) *tehund* (70 à 90.) In de jongere germ. talen is echter de uitgang *tigjus* alleen te vinden. Maar nevens de vormen met *tigjus*, komen in 't Oudn., Ags. en Ouds. voor 70, 80 en 90 ook vormen met *téhund* voor: men plaatste dit affix vóór de ordinalia en zoo had men Ags. *seofontig* en *hundseofode* (decas septima) en Ouds. *sibuntig* en *andsibunta*, enz. Als men de waarde van *hund* en *and* die betrekkelijk zelden waren, niet meer voelde, smolt men de twee vormen samen en zoo kwam men tot *hundseofontig* en *andsibuntig*, waaraan ons *tseventig* rechtstreeks beantwoordt. Hetzelfde geldt voor *tachtig* en *tnegentig*. *Tsestig* dat geene genealogie heeft, is naar analogie van 70 gevormd; 40 en 50 hebben niet als in 't Nederl. den invloed dier analogie ondergaan.

meenig, meenigeen (met de harde *e*); *sommige, sommige, sommige*; — *vele, veel*; — *weenig* (scherpe *e*).

- III. *Adverbiale Telw.* worden allen gevormd met *keer*, meerv. *keers* ('t enkelv. wordt gewoonlijk *kee* uitgesproken); zelfs *eens* hoort men niet meer.

In verkoopen heeft men nog de uitdrukkingen *een werf* en *ander werf*.

Dikwijls luidt *dikkels*. — Voor *dubbel* of *tweemaal* heeft men de adverbiale uitdrukking *nog zoo: nog zoo groot = tweemaal zoo groot*.

- IV. *Verdubbel- en voortgetallen.* — *Driedubbel* of *drie keers zoo*; *vierdubbel* of *vier keers zoo*, enz. Zelden hoort men *drievoudig, viervoudig*, en, zonderling genoeg, dan spreekt men *vouw-dig*, ofschoon men *voë-den* zegt voor *vouwen*.

In plaats van *vierderlei* of *vierderhande* zegt men: *van vier soorten*.

- V. *Deelgetallen en verdeelende telw.* — Deze zijn dezelfde als in 't Nederl.; gene hebben den volgenden vorm: *twee en twee, drie en drie*, enz.

- VI. *Rangschikkende telw.* — Zij worden met *ste* gevormd, uitgenomen: *tweede*, (uitsp. *twidde*) *derde, vierde, vijfde* en *zesde*. *Eerste* en *laatste* spreekt men *eeste* en *laste*.

In adverbiale betrekking luiden zij: *ten vierden, ten zeventen*, enz. Men heeft ook: *eerst, tweeds* (*twids*) en *derds = ten 1ste, ten 2de* en *ten 3de*.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Het Werkwoord.

- I. Hoofdtijden der sterke verbuiging.

N.B. In ieder praes. of imperf. zijn van den eenen kant 1 p. e., 1 en 3 p. m. en van den anderen kant 3 p. e. en 2 p. e. en m. gelijk, zoodanig dat in deze tijden het werkw. maar twee vormen heeft, die wij door 1 en 2 zullen aanduiden.

A. Zuiver ABLAUTENDE KLAS:

1. A-reeks: a)

	<i>praes.</i> 1. $\bar{a}$ of $\bar{y}$, 2 $\bar{y}$	<i>imperf.</i> 1 en 2 $\bar{a}$	<i>partic.</i> $\bar{a}$.
Bidden	1. bidden 2. bidt	1. baden 2. baad (subj. bade)	gebeden.
Vreten	1. vreten 2. vrit	1. vraten 2. vraat (subj. vrate)	gevreten

Onregelm.:

Bewegen	1. bewegen	2. beweegt	1. bewogen	2. bewoog	bewogen.
Wegen	1. wegen	2. weegt	1. woëgen	2. woeg	gewogen.
Weven	1. weven	2. weeft	1. wöeven	2. woef	geweven. gewoven

Zien 1. zien 2. ziet 1. zagen 2. zaag (subj. zage) gezien

Lezen, genezen en treden behouden in praes. 2 $\bar{e}$.

b) praes. 1. $\bar{e}$, 2 $\bar{i}$ imperf. 1 en 2 $\bar{a}$ partic. $\bar{o}$.

Breken 1. breken 2. brikt 1. braken 2. braak gebroken.

men bemerkte:

Preken 1. preken 2. prikt 1. praken 2. praak geprikt.

Onregelm.: prieken priek

Kommen 1. kommen 2. komt 1. kamen 2. kaam gekomen.

Bevelen, stelen en wreken hebben imperf. 1 en 2 $\bar{o}$, en behouden praes. 2 $\bar{e}$.

Scheren en zweren (schwären en schwören) hebben imperf. en part. $\bar{o}$ of $\bar{o}\bar{e}$ en behouden praes. 2 $\bar{e}$; — dit *oe* is wellicht veroorzaakt door den invloed van *r*; ook is *e* in 't praes. zwaar.

c) praes. $\bar{e}$ of $\bar{i}$ (uitspr. $i\bar{e}$) imperf. $\bar{o}$ (dat $\bar{o}\bar{e}$ klinkt als de inf. $\bar{i}$ heeft) partic. $\bar{o}$.

Drinken 1. drinken 2. drinkt 1. dronken 2. dronk gedronken.

Delven 1. delven 2. delft 1. dolven 2. dolf gedolven.

Onregelm.:

Begunnen 1. begonnen 2. begunt 1. begonnen 2. begon 1. begosten 2. begost begonnen. begost.

Klimmen en krimpen hebben in 't praes. $\bar{e}$.

Spinnen, winnen en zinnen spreken hun *i* als in 't Nederl. en bij alle vijf luidt de *o* van 't imperf. en part. niet als *oe*, maar zuiver. *Der-ven*, *helpen*, *sterven*, *werpen*, *werven* en *zwerfen* hebben in 't imperf. $\bar{e}$.

Zijn sterk en behooren tot deze klas: *belenden* (belond, belonden), *rekken* (rok, gerokken), *schimpen* (schomp, geschompen — ook zwak), *schingen* (schong, geschongen = schijnen, sprek. van de zon, enz., *luire*).

N.B. Bij alle werkw. die tot littera *c*) behooren, neemt M. De Bo ook een imperfect met *a* aan: *drank*, *dalf*, *klam*, enz., uitgenomen bij *helpen* en *sterven* waar hij $\bar{o}$ in plaats van $\bar{a}$ opgeeft.

2. AI-reeks:

	praes. 1 en 2. <i>ij</i>	imperf. 1 en 2. <i>harde</i> $\bar{e}$	partic. <i>zachte</i> $\bar{e}$.
Krijgen	1. krijgen 2. krijgt	1. kreegen 2. kreeg	gekregen.

3. AU-reeks:

	praes. 1 en 2. $\bar{e}$ of <i>ui</i>	imperf. 1 en 2. <i>harde</i> $\bar{o}$	partic. <i>zachte</i> $\bar{o}$.
Bien	1. bien 2. biedt	1. boon 2. bood	geboon.

Verliezen	1. verliezen	2. verliest	1. verlooren	2. verloos	verloren.
Kruipen	1. kruipen	2. kruipt	1. kroopen	2. kroop	gekroopen.

Men bemerkte:

Duigen (douwen)	1. duigen	2. duigt	1. doogen	2. doog	gedoogen.
Spuigen (spuwen)	1. spuigen	2. spuigt	1. spoogen	2. spooog	gespogen
Niezen	1. niezen	2. niest	1. noozen	2. noos	genoozen.

B. **KLAS met klankverwisseling en verdubbeling.** — Hiertoe behooren of schijnen te behooren:

Bakken	1. bakken	2. bakt	1. boeken bieken	2. boek biek	gebakken.
Draaien	1. draaien	2. draait	1. droei	2. droei	gedraaien. gedraaid.
Dragen	1. dragen	2. draagt	1. droegen	2. droeg	gedregen.
Graven	1. graven	2. graaft	1. groeven	2. groef	gegraven.
Jagen	1. jagen	2. jaagt	1. joegen	2. joeg	gejogen.
Klagen	1. klagen	2. klaagt	1. kloegen	2. kloeg	geklogen. geklaagd.
Lachen	1. lachen	2. lacht	1. loegen	2. loech	gelachen.
Vagen (vegen)	1. vagen	2. vaagt	1. voegen	2. voeg	gevaagd.
Varen	1. varen	2. vaart	1. voeren	2. voer	gevaren. gevaard.
Vragen	1. vragen	2. vraagt	1. vroegen vroeven vriegen	2. vroeg vroef vrieg	gevraagd.
Waaien	1. waaien	2. waait	1. woeien	2. woei	gewaaien gewaaid.
Slaan	1. slaan	2. slaat	1. sloegen sleegen	2. sloeg sleeg	geslegen.
Staan	1. staan	2. staat	1. stoegen	2. stoeg	gestaan

C. **REDUPLICEERENDE KLAS:**

a. Gaan	1. gaan	2. gaat	1. gingen gongen	2. ging (ië) gong (oë)	gegaan
Hangen	1. hangen	2. hangt	1. hingen hongen	2. hing hong	gehangen (uitspr. gangen)
Vangen	1. vangen	2. vangt	1. vingen vongen	2. ving vong	gevangen

b. Bassen	1. bassen	2. bast	1. biesen	2. bies	gebassen gebast
Vallen	1. vallen	2. valt	1. vielen	2. viel	gevallen
Wasschen	1. wasschen	2. wascht	(slechts zwak)		gewasschen
c. Blazen	1. blazen	2. blaast	1. bliezen	2. blies	geblazen
Laten	1. laten	2. lat	1. lieten	2. liet	gelaten
Maken	1. maken	2. makt	1. mieken	2. miek	gemakt
Raaoon	1. raaoon	2. raoot	1. rien	2. ried	geraaoon
(raden)					
Slapen	1. slapen	2. slapt	1. sliepen	2. sliep	geslapen
e. Heffen	1. heffen	2. heft	1. hieven	2. hief	gehoffen geheven
f. Heeten	1. heeten	2. heet	(slechts zwak)		geheeten (uitspr. geeten).
Scheen	1. scheen	2. schidt	1. schieden	2. schied	gescheen (harde e).
(scheidan)					
g. Loopen	1. loopen	2. lopt	1. liepen	2. liep	geloopen
Stooten	1. stooten	2. stoot	1. stieten	2. stiet	gestooten
h. Roepen	1. roepen	2. roept	1. riepen	2. riep	geropen
i. Houden	1. houden	2. houdt	1. hielden	2. hield	gehouden (uitspr. gouden)
j. Worden of	1. worden	2. wordt	1. wierden	2. wierd	geworden.
Werden	werden	werdt			

II. Hoofdtijden der zwakke verbuiging.

Het *praesens* heeft, gelijk in de sterke verbuiging, slechts twee vormen, een op *en* (1 p. e, 1 en 3 p. m) en een op *t* (3 p. e, 2 p. e en m.).

Het *imperfekt* wordt gevormd met toevoeging van *de*, *dede* of *dege* (3 p. e, 2 p. e. en m.) en *den*, *deden* of *degen* (1 p. e. en 1 en 3 p. m.) aan den werkw. stam of liever aan het verleden deelwoord, op zulke wijze dat *hoordede* bijvoorbeeld, samengesteld is uit *hoord* (deelw. zonder *ge*) en *dede*, imp. van *doen*, got. *dôn*, en beteekent: *feci auditum* = *audivi*.

Wat aan dit gevoelen een schijn van waarheid geeft, is:

1. dat de zoo uitgelegde vorm eene nauwkeurig bepaalde beteekenis krijgt, hetgeen anders niet het geval is;
2. dat samenstellingen gemaakt worden met bestaande woorden en niet met woorddeelen of met iets abstrakts als een stam,
3. dat alle onregelmatigheden der zwakke deelw. ook bij 't imperf. bestaan, waaruit men zou moeten besluiten dat *dede* denzelfden invloed

- op den stam heeft als het suffix *t*, hetgeen moeilijk aan te nemen is ;
 4. dat onze imperf. op *te* (Westvl. *te*, *tede*, *tege*) anders onverklaarbaar zijn zou: immers uit *maak-de* kan evenzoo min *maakte* worden als *leeft* uit *leefde*, maar *maakt-de* kan *maakte* geven even zoo goed als uit-der-mate, *uitermate*.

Alle sterke verba kunnen ook het zwak imp. hebben: *helpte*, *helptede*, *helptege*, enz. Heeft het spraakgebruik een verschil tusschen *hielp* en *helpte* vastgesteld, dan ware 't wel dat *hielp* aan 't Fr. Passé Défini, *helpte* aan 't Fr. Imparfait beantwoordt.

Het zwakke *participium* heeft het suffix *d* of *t* evenals in 't Nederl.

Verder hebben alle werkw. met gerekte *a*, *e* of *o* gevolgd doer *d*, *t*, *k* of *p* klankverkorting in 3 p. e, 2 p. e. en m. praes., in 't imperf. en in 't deelw.

Onregelm.:

	<i>praes.</i>		<i>imperf.</i>			
Bringen (ië)	1. brengen	2. bringt	1. brochten	2. brocht	gebracht brongen brong (oë)gebrongen	
Derren	1. derren	2. dert	1. dorsten	2. dorst	gedorst	
Deugen	1. deugen	2. deugt	1. dochten	2. docht	gedocht	
Dinken	{ denken dunken ië }	1. dinken	2. dinkt	1. dochten	2. docht	gedocht (ook regelm.)
Koopen		1. koopen	2. kopt	1. kochten	2. kocht	gekocht
Plegen		1. plegen	2. pleegt	1. plochten	2. plocht	geplocht
Raken	{ geraken, — in den zin van aanra- ken, regelm. }	1. raken	2. rakt	1. rochten	2. rocht	gerocht
Werken		1. werken	2. werkt	1. wrochten	2. wrocht	gewrocht (ook regelm.)
Leggen	1. leggen	2. legt	1. leien	2. lei	geleid	
Zeggen	1. zeggen	2. zegt	1. zeien	2. zei	gezeid (nooit regelm.)	

III. Hoofdtijden der hulpwerkw. en der preterito-praesentia.

Hen, *heen* (hebben): ¹⁾

¹⁾ Met M. De Bo's uitlegging, die in *hen*, *heen*, of zooals hij schrijft *ein*, niet *hebben* wil zien, maar een w.w. *eigen* (dat in alle geval 'niet', gelijk hij denkt, met gr. εχω de minste overeenkomst heeft), kan ik geen vrede hebben. Wat doet hij dan met het imp. *haan*? Daarin zal toch zelfs de vermetelste opdelver van etymologieën nooit eene overeenkomst met *eigen* durven zien; tot *hebben* kan hij het ook niet brengen,

en *gevrhuisd*, p.p. van *veranderen* en *verhuizen*. Te dier gelegenheid bemerkte men, dat *her* gewoonlijk als scheidbare partikel behandeld wordt: *hergedaan*,—en aan onscheidbaar is in *aanbidden* en *aanzien*.

V. *Paradigmen van de verbuiging van 't praesens en 't imperfect in stellingen, vragenden en ontkenhenden vorm met betoond en onbetuond onderwerp.*

1. 'k breken,	Breken 'k?	'k en breken nie,	Breken 'k ik?	'k en breken ik nie,
2. je brik,')	brik-je?	je en brik nie,	Brik-je gij?	je en brik gij nie,
3. je brik,	brikt-en of hij?	je en brik nie,	Brikt-en hij?	je en brik hij nie,
1. me breken,	brekem-me?	me en breken nie,	Breken me wijlder?	me en breken wijlder nie,
2. je brik,	brik-je?	je en brik nie,	Brik-je gijlder?	je en brik gijlder nie,
3. ze breken.	breken ze?	ze en breken nie,	Breken ze zijlder?	ze en breken zijlder nie.

Praesens.

1. 'k braken,	Braken 'k?	'k braken ik,	Braken 'k ik?	'k en braken ik nie,
2. je braak,	braak-je?	je en braak nie,	enz.	enz.
3. je braak,	braakt-en of hij?	je en braak nie,	enz.	
1. me braken,	braken-me?	me en braken nie,		
2. je braak,	braak-je?	je en braak nie,		
3. ze braken.	braken ze?	ze en braken nie,		

Imperfect.

ZWAKKE VERB.: SLEPEN.

1. 'k slepen,	Slepen 'k?	'k slepen nie,	Slepen 'k ik?	'k en slepen ik nie,
2. je slipt,	slip-je?	je en slip nie,	enz.	enz.
3. je slipt,	enz.	enz.		
1. me slepen,				
2. je slipt,				
3. ze slepen.				

Praesens.

Imperfect.

1. 'k slipte(-n),	Slipten 'k?	'k slipten ik,	Slipten 'k ik?	'k en slipten ik nie,
2. je slipte,	slipte-je?	je en slipte nie,	slipte-je gij?	enz.
3. je slipte,	sliptede hij?	je en slipte nie,	sliptede-en hij?	
1. me slipten,	sliptem-me?	me en slipte nie,	sliptem-me wijlder?	
2. je slipte,	slipte-je?	je en slipten nie,	slipte-je gijlder?	
3. ze slipten.	slipten ze?	ze en slipten nie,	slipten ze zijlder?	

) De uitgang *t* van den den 2 en 3 p. valt gewoonlijk weg vóór eenen medeklinker, terwijl vóór klinkers zelfs het sterke imp. in die personen eene *t* aannemen kan; zoo ook zegt men: *hij is*, maar *ist-hij* of *ist-en*.

VI. Afzonderlijke bemerkingen.

1. *Wijzn:* a) *Infinities*, wordt over 't algemeen zonder te gebruiken in dezelfde gevallen als in 't Nederlandsch; daarenboven nog: — als hij beheerscht wordt door het voorz. en (quod vide); — door om na een bijvoeg. naamw.: *hard om hooren, moeielijk om doen*; — door om na *niet zijn*, in welk geval de infin. de waarde heeft van een adj. op *baar* of *lijk*: *weldaden die niet om tellen zijn*; — verder in uitdrukkingen als: *om hooren, om zien*, en dergelijke, die eene werking der zintuigen beteekenen en gelijk staan met: *à en juger par l'ouïe, la vue*, enz., bijv.: *Die jenever, om smaken, is met peper gemengd* (ce genièvre, à ce que je goûte, est mélangé avec du poivre); — ook nog in: *om zeggen* = om zoo te zeggen, en *om gaan* of *om sterven liggen*; — eindelijk in uitdrukkingen die overeenkomen met den Hebreuws. infin. absol., en waar tot versterking van 't verbaalsbegrip of tot het aanduiden van het voortduren der handeling de infin. na een verbum finitum geplaatst wordt, indien dit laatste reeds een bijwoord bij zich heeft, dat deze nuances beteekent: *De pols slaat onophoudelijk slaan; hij vloekte verschrikkelijk vloeken*. Cfr. Gen. II, 17, enz.

b) *Particip*, staat dikwijls in adverbiale betrekking bij een adj. om als een maatstaf van vergelijking het begrip er van nader te bepalen: *dragende sterk* = sterk genoeg om dragen te kunnen: *bijtende koud, proppende vol*, enz.

2. *Geslacht*. a) Dikwijls wordt een bedrijvend werkw. met lijdende beteekenis gebruikt in gevallen waar het Fransch het reflexief geslacht gebruikt: *Zulk land delft gemakkelijk* (se bêche facilement), — *Koperen knoppen kuischen schoone met tripoli* (se nettoient bien), — *Dat vooizeken zingt gemakkelijk* (se chante facilement), — *Eerappel, zoo spreekt bij 't volk hetgeen aardappel schrijft* (ainsi se dit ce qui s'écrit), — *alles vergeet metertijd* (tout s'oublie), — *Die huizen wonen vol* (sont tout-a-fait occupées). — cfr. *un pont payant, une rue passante; een zingende mis, de sprekende taal, brekende waar*, — en daarentegen: *een belezen man, een bereden huzaar*.

b) Men kan ook de onrechtstreeksche beheersching van een werkw. als onderwerp bij het lijdend geslacht aanwenden, en de rechtstreeksche behouden: *Ik werd van hem een brief geschreven*; — *ik ben den duivel aangedaan*; — *gij wordt ver-*

zocht daaraan deel te nemen. Cfr. I am written a letter to; — I am waited for.

3. *Hulpwerkwoorden.* a) Met *hebben* wordt verbogen het werkw. *zijn*: 'k *hen gewist*, 'k *haan gewist* (ik heb, ik had geweest), — ook vele intrans. die in 't nederl. *zijn* nemen, als: *blijven*, *vallen*, enz. — *Volgen* en *vergeten* hebben nooit *zijn*.

b) De toekomstige tijden worden gevormd met het hulpwerkw. *gaan* (*zullen* is hoogst zelden): 'k *gaan komen*, 'k *gaan gedaan hen* (je vais venir, je vais avoir fini). — De voorwaardelijke wijze neemt even als in 't Nederl. 't imperf. conjunctivi van *zullen*.

NEG ENDE HOOFDSTUK.

Het Bijwoord.

- I. *Opsomming van eigenaardige vormen en beteekenissen:*
Daar, *darent*, *daarten*, cfr. Hgd. *da*, *dort*.
Dan bestaat niet, in den zin van *alors* wordt het vervangen door *ton*, *tonne*, — in den zin van *donc* door *ten*, *dè*.
van Ends t'ends = d'un bout à l'autre.
Er komt slechts onder den vorm *der* voor, — ook het pron. *er* heeft dien vorm. Het eerste is uit *daar*, het tweede uit *dier* ontstaan.
Ewaar, *Innewaar*, *Enee* hebben de betekenis van *n'est-ce pas*. Wellicht zijn die woorden ontstaan uit: *Ne-waar*, *is ne waar*, *is-nie*.
Eweg vervangt op vele plaatsen het bijwoord *weg*, cfr. Eng. *away*, Waalsch, *èvoie*.
Her vertoont zich als afscheidbare verbale partikel: *Doe dat her*; — als geïsoleerd bijw. luidt het *van her*: *Het was van her hetzelfde*. Het is hier de plaats om eene uitdrukking te vermelden, die M. De Bo schrijft: *van nieuw en af hin* (denuo et abhinc) en die ik liever *van nieuwen af in* zou spellen. Immers zij heeft vele overeenkomst met de uitdrukking die „sans frein ni mesure" beteekent en toch niet anders dan *van enden af in* kan geschreven worden. Men vergelijkte nog *van voren af aan* en *aan en aan of aen ende aen* (gedurig, telkens) en men herinnere zich dat *in*,

van denzelfden oorsprong zijnde als *aan*, gemakkelijk *aan* kan vervangen; in 't Angels. is *in* bijna teenemaal door *on* verdrongen en in 't Hgd. zegt men onverschillig *an einem fort* en *in einem fort* (zonder ophouden).

Lijk (uitspr. lik) drukt verwondering of twijfel en beantwoordt aan 't Waalsch *parait*, 't Fr. *on dirait que*: *Me gaan lijk regen hebben* (on dirait que nous aurons de la pluie, — nos ârans del plaive; *parait*); — *ge zijt daar lijk* (on dirait que vous voilà, — vo-ve cial, *parait*).

Mots met *te* beteekent *te veel*, *te duur*: *gij hebt dien visch te duur gekocht*. — Eene etymologie van die ietwat zonderlinge uitdrukking is mij onbekend; in alle geval is eene verwantschap met 't Eng. *much*, zoo als M. De Bo wil, onmogelijk.

Nievers, *nouwers* zijn de eenige bekende vormen van *nergens*. *Nog* heeft de beteekenis van *nochtans*, van het concessieve *wel* en in wenschende of voorwaardelijke zinnen van *ten minste*: *Ik heb het hem nog ontraden* (je le lui ai cependant déconseillé); — *ik heb het nog gedacht* (je m'en suis bien douté); — *haddet gij hem nog eene aalmoes gegeven* (si du moins vous lui aviez donné une aumône); — is in voorwaardelijke zinnen het voegw. uitgedrukt, dan zet men *dan nog*: *indien die jongen dan nog dankbaar ware* (si du moins ce garçon était reconnaissant). — In hoofdzinnen beteekent *dan nog* malgré cela.

Ommers vervangt *immers*.

Onna hoort men dikwijls in den zin van *ver* cfr. *onledig*.

Pertan is 't Fr. *pourtant* in vorm en beteekenis.

Seffens: 1. aanstonds, — 2. te gelijker tijd.

Rechtuit: aanstonds, oogenblikkelijk: *Ik ga rechtuit komen*.

Rechts: tout juste: *Hij kwam rechts van pas voor 't konvooi*; — *maarrechts* (maorreks) = ne . . . que tout juste: *Hij kwam maarrechts van pas* (il n'était que tout juste à temps).

Vooren (met harde o) is de bijw. vorm van 't voorzetsel *voor* in afscheidbaar samengest. werkw. en op het einde van samenstellingen: *voorengaen*, *daarvooren*.

Voorts (uitspr. vors) vervangt gewoonlijk *voort*: *voortsbrengen*, *voortskomen*.

Wens, *Wins* of *Wiens*: 1. somwijlen: *Die zinneloze heeft wens poozen dat hij bij zijn verstand is*; — 2. bij geval:

Hebt gij hem wens niet gevonden? -- M. De Bo ziet het woord aan voor eene afleiding van *wen*; ware 't niet eerder eene samentrekking van *wel eens*?

Zeere heeft slechts de beteekenis van *snel*: *zeere loopen*; *haast u zeere* (haas-je zeere). — Bij superlatieven zet men *stijf*: *stijf schoone*.

II. Het bijwoord van modaliteit *neen* antwoordt op bevestigende en ontkennende vragen; — *ja* kan maar op bevestigende vragen alleen antwoorden; om op eene ontkennende vraag bevestigend te antwoorden gebruikt men het werkw. *doen*: *Hebt gij mij dat gezeid?* Ja ik of neen ik; — *Hebt gij mij dat niet gezeid?* 'k doe of neen ik (*Ja* en *neen* nemen steeds den enclit. vorm van het pronomen dat onderwerp van het antwoord is, na zich, cfr. Voornaamw.). — Men gebruikt nog het werkw. *doen* om bevestigende zinnen te loochenen of ontkennende zinnen te bevestigen: *gij hebt mij dat gezeid*. 'k en doe; — *gij hebt mij dat niet gezeid*. 'k doe. — Hetzelfde verschil bestaat in 't Fr. tusschen *oui* en *si* en in 't Waalsch tusschen *aoi* en *sia*, *neni* en *nona*.

III. Ieder ontkenning bestaat uit twee deelen: *en . . . niet*, *en . . . nooit*, *en . . . geen*, *en . . . niemand*, enz. — Bij de werkw. *doen* en *zullen* in antwoorden laat men liever *niet* achterwege: 'k en doe of 'k en doe niet, 'k en zal, 'k en zou.

Niet kan een ontkennend bijw. volgen om het te versterken: *en . . . niets niet*, *en . . . niemand niet*, enz.: *Dat en vraagt der niemand niet* (Dat vraagt er niemand).

TIENDE HOOFDSTUK.

Het Voorzetsl.

Bij heeft op sommige plaatsen de beteekenis van *met*.

Deur, bijw. *deure*, verv. het Nederl. *door*.

En bij infinitieven na werkw. die een gewijzigd „zijn” beteekenen, heeft de waarde van *te* en is door verdoeffing uit een voorzetsel *aan* of *in* ontstaan: *Hij zat en kijken* = hij zat te kijken, cfr. *He goes a fishing; that ship is a building*. — Daar men ook de wending: *Hij zat en keek* gebruikt waar en het voegw. is, heeft dit somwijlen tot verwarring aanlei-

ding gegeven, en zoo stoot men dan op logisch onverklaarbare woordvoegingen, als: *Esau die staat er op en ziet*, of: *die quit stond met mij altijd en loech*. Hier ware: *staat er op en zien*, *stond met mij altijd en lachen*, of *staat en ziet er op*, *stond en loech met mij altijd*, alleen te wettigen. — En heeft ook verdeelende kracht, even als 't Nederl. aan, in uitdrukkingen als: *arm en arm*, *neus en neus*, cfr. Telwoorden V.

Na is onbekend en wordt steeds door *naar* vervangen.

Of, westvl. vorm van 't voorz. *af*, kan aan vervangen: *Hij nam het deksel of den pot*. — Dit is zeer gewoon met het werkw. *weten*, en na *hier*, *daar*, *waar* en *er*. — Eene bijzondere melding verdient *af en toe*, dat eene met tusschenpoozen herhaalde handeling aanduidt, dus *nu en dan* beteekent, en ook wel eens *gedurig*.

Segen en *Sichten* komen voor in plaats van *tegen* en *sedert*. — *Tegen* komt steeds na de werkw. *spreken* en *zeggen*: *Ik heb tegen hem gesproken*; — *hij zei dat tegen mij*

Van wordt meer dan door gebruikt na een lijdend werkw.: *Hij heeft van den deen geslegen geweest* (hij is door dezen geslagen geweest).

Voor verv. *om* in den zin van *ten einde*: *Hij is gekomen voor te vragen* of enz. — *Om* ten andere wordt zelden gebruikt, tenzij vóór infinitieven (cfr. *verbum*, *wijzen*): zoo wordt het in de beteekenis van *autour de*, *vers*, vervangen door *rond*: *Een doek rond het hoofd doen*; — *dat gebeurde rond den middag*.

Te en *tot* worden alle twee verv. door *toe*: *Van nu toe Paschen*; — *Hij woont toe Brugge*.

ELFDE HOOFDSTUK.

Het Voegwoord.

I. *Het nevenschikkende:*

En voor eene oratorische poos wordt *enne*, — dikwijls heeft het den vorm *end*, maar slechts in gestereotypeerde uitdrukkingen: *over end weer*, *elk end een*, *om end om*.

Nemaar komt somwijlen voor in plaats van *maar*.

Nochte en *nof* verv. *noch*, evenals *ofte* en *oft* het nevenschikkende, niet echter het onderschikkende of vervangen.

Waarvoor (waaordeure) heeft den zin van *want*: *We zoeken een ander weunste, waardeure dat huis is hier te kleene.* — Dit woord is het interr. en beteekent eerst *waarom*, zoodat de spreker hier de vraag van den aanhoorder voorkomt en er onmiddelijk op antwoordt; maar de eigenlijke kracht dier wending voelt men nu evenmin als bijv. degene van de vragende propositie in voorwaardelijke zinnen zonder *indien*: *Vindt gij dat huis niet groot genoeg, dan moet gij een ander zoeken.*

II. Het onderschikkende:

Daar komt nog voor in plaats van *waar* in verbinding met voorzetsels: *De plaats daar uwe wieg op stond.* — Liever toch zegt men: *De plaats waar dat uwe wieg op stond.*

Dan in vergelijkingen wordt door *als* (aos, aof = of) vervangen. *Dat* (in 't Poperingsche ook wel *lat*):

1. is het bijna onontbeerlijk conjunctief element van alle voegw. (cfr. pron. relat.): *De plaats waar dat uwe wieg op stond; — indien dat hij kwame; — ik weet niet of dat die man dat gedaan heeft; — hebt gij vergeten wanneer dat dat gebeurd is?*
2. heeft op zich zelf staande, de volgende beteekenissen:
  - a) *quod*, evenals in 't Nederl.;
  - b) *volgens, à ce que, selon que*: zulk een huis, *dat* ik gisse, moet wel tien duizend frank kosten; — hij en heeft, *al dat* ik weet, maar één kind in 't leven;
  - c) eene onbepaalde betrekking tusschen twee zinnen die even goed onafhankelijk neven elkander hadden kunnen blijven, en waartusschen de spreker toch een verband wil aanduiden, zonder zich de moeite te geven er de natuur van te bepalen: *Ik vond hem daar, dat hij naar de kerk ging (je le trouvai qu'il allait se rendre à l'église); — de steenen bersten dat het zoo vriest (... tellement qu'il gèle).¹⁾*
  - d) *soit, n'importe*, met het onderwerp van den zin na zich waarop de bemerking valt: *Doet gij dat, ge zult het u be-*

¹⁾ Onmogelijk is het dus met M. de Bo aan te nemen, dat men die zinnen door omzettingen moet verklaren, als bijv.: *het vriest zoo dat de steenen bersten.*

klagen: *Dak* (Dat ik het mij beklage); — ze zullen er kwaad om zijn; maar *dasse* (Dat zij er om kwaad zijn). Cfr. Bijw. II. *Want* geeft M. De Bo als onderschikkend voegw. aan, met voorbeelden uit vroegere schrijvers, en gebruikt het zelf alzoo; ik ken het echter slechts als nevenschikkend.

III. *Men* bemerkte den vorm of de beteekenis der volgende voegw.: *in* of *an* = indien; — *met dat* = vermits; — *omdat* = opdat; — *om 's wille dat* = omdat; — *opaldien dat* = in geval; — *twijl*, *twijlen*, *twijlent dat* = terwyl; — *van met dat* of *van als* = zoohaast.

IV. *Of* verdient afzonderlijk behandeld te worden.

1. Nevensch. voegw.: *oder*, *or*, *ou*:

- a) vader of moeder, vader ofte moeder;
- b) dertig ellen of zoo goed (ou peu s'en faut);
- c) een dag of vijf of zes (vijf, zes dagen);
- d) ik en zag niemand of hij was blijde; —

ge moet voor dien boom zorgen of hij zal verdroogen; — hij en gaat nooit wandelen of ik ga mede: die wending is zeer gewoon, en *of* is hier zeker het nevensch. voegw., wat er het *Woordenb. der Nederl. taal* ook van zegge. Immers eene verklaring van die zinnen bij middel van 't onderschikkende *of* (ob, if) is onverstaaubar; bij middel van 't nevensch. *of* is zij duidelijk: ge moet voor dien boom zorgen, *of* (*zorgt gij er niet voor*) hij zal verdroogen. — Eindelijk ook leert ons taalbewustzijn ons dat; want moeten wij die zinnen overbrengen in eene vreemde taal die wij niet genoeg kennen om er eene andere dan eene woordelijke vertaling van te geven, dan zeggen wij: il ne va jamais se promener ou je l'accompagne; — er geht nie spazieren oder ich gehe mit; — he never takes a walk, or I go with him, — en denken er in 't geheel niet aan te vertalen: si je ne l'accompagne; — wenn ich nicht mitgehe, — if I do not go with him. — Nevens die woordschikking bestaat eene andere, van eenen gansch anderen aard: Hij en gaat nooit wandelen, ik en ga mede, even als in 't Middeln.: Ic ne sach niemen, hine was blide. In 't Fr. bestaat dezelfde constructie, met het verschil dat het verband der twee zinnen, hetwelk het Westvl. hier niet uitdrukt, op orbepaalde wijze door het conjunctief element *que* aangeduid wordt: Il ne sort jamais que je ne l'accompagne; — je ne vis personne qui ne fût joyeux.

2. Ondersch. voegw.: *ob, if, si*:a) ik twijfel *of* hij komen zal;b) is hij dood? — *Of* hij dood is! — Indit geval gebruikt men *of* maar met het pron. subj. alleen: Is hij dood? — *Of* hij (*Est-il mort? — s'il l'est!*)c) met een pron. alleen heeft ook de beteekenis van *soit, n'importe*: Doet gij dat, ge zult het u beklagen. — *Of* ik (cfr. supra *Dat* 2 d).3. Vervangt *als* en *indien*:a) gij moet hem wel ontvangen *of* hij komt (als hij komt);b) zoo leelijk *of* een beer (als een beer);c) dat ik *of* gij ware (indien ik als gij was; — (si j'étais *que* de vous);d) *van of* hij inkwam (zoohaast hij inkwam).

V. Aan het hoofdstuk over het voegwoord sluit zich eene bemerking over de woordschikking, namelijk dat het onderwerp van den hoofdzin zijne vaste plaats niet heeft na het werkwoord als de zin met eene bepaling begint. Zoo teeken ik uit een prospectus dat mij onlangs toekwam, de volgende wendingen aan:

a) Bijgevolg *er* kwamen geene inschrijvingen ∞ van eenen anderen kant zullen *zij*, enz.b) Steunende op die beoordeelingen, *ik* heb op mij genomen ∞ gedurig gevraagd achter stukjes, heb *ik* trachten te, enz.c) Indien gij ze drukt, *het werk* zal lukken.

De meest gebruikte woordschikking plaatst het onderwerp vóór het werkwoord.

Luik, Nov. 1882.

J. VERCOULLIE.

Lecraar aan 't Athenaeum.